

Adviescommissie Cultureel Erfgoed

‘De spreekwoordelijke druppel’

**Landschapstekening van
het via het Cultureel-erfgoeddecreet
gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld
in Vlaanderen**

Najaar 2014

Samenstelling Adviescommissie cultureel erfgoed 2013-2015:

- Patrick Allegaert (voorzitter)
- Sofie De Caigny (ondervoorzitter)
- Bart Demarsin
- Ode De Zutter
- Jan D'Hondt
- Iris Kockelbergh
- Frank Scheelings
- Reinoud Van Acker
- Eva Van Hoye
- Nick Van Uffelen
- Eva Wuyts
- Leila Zohrie

Secretaris:

- Wouter Brauns

Inhoudstafel

Samenvatting van de voornaamste bevindingen	p. 4
1. Doel van deze tekst	p. 8
2. Het Cultureel-erfgoeddecreet als kader voor het cultureel-erfgoedbeleid	p. 9
3. Samenstelling adviescommissie en beoordelingscommissies	p. 11
4. Basisprincipes van het Cultureel-erfgoeddecreet	p. 12
4.1 Cultureel-erfgoedgemeenschappen als draagvlak	p. 12
4.2 Het belang van netwerking en kennisdeling	p. 13
4.3 Een complementair cultureel-erfgoedbeleid	p. 14
5. Het erkennen van een kwaliteitsvolle werking	p. 16
6. Toekenning van subsidies op het Cultureel-erfgoeddecreet	p. 17
6.1 Budgettaire evolutie 2009 – 2014/2015	p. 17
6.2 Werkingssubsidies aan organisaties	p. 18
6.3 De ondersteuning van gemeentes en provincies	p. 21
6.4 De subsidiëring van cultureel-erfgoedprojecten	p. 23
7. Afstemming en interactie met verwante beleidsdomeinen	p. 24
7.1 Wisselwerking tussen cultureel-erfgoed en onroerend-erfgoedbeleid	p. 24
7.2 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoed en het Kunstendecreet	p. 24
7.3 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoed en het Archiefdecreet	p. 25
7.4 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoed en Toerisme	p. 26
8. Thematische analyse van het gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld	p. 27
8.1 Statuut van de erkende en/ of gesubsidieerde organisaties	p. 27
8.2 Zakelijke aspecten van de werking	p. 27
8.3 Wetenschappelijke onderbouw van het cultureel-erfgoedveld	p. 29
8.4 Erfgoededucatie	p. 30
8.5 Immaterieel erfgoed	p. 31
8.6 Digitalisering	p. 32
8.7 Internationale werking	p. 33
8.8 Duurzaamheid	p. 34
8.9 Culturele en maatschappelijke diversiteit	p. 35
Tot Slot	p. 36

Landschapstekening van de Adviescommissie Cultureel Erfgoed - samenvatting van de voornaamste bevindingen

De Adviescommissie cultureel erfgoed stelde dit jaar een landschapstekening op van het via het Cultureel-erfgoeddecreet gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen, zoals dat ook gebeurde aan het begin van de vorige regeerperiode.

De landschapstekening schetst een evolutie van het door Vlaanderen gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld in de voorbije vijf jaar. De Adviescommissie maakt daarbij een analyse van die evolutie en geeft aanbevelingen voor de toekomst.

De landschapstekening is gebaseerd op de bevindingen van de Adviescommissie en de kwaliteitsbeoordeling door de beoordelingscommissies over de voorbije jaren. De voorzitters en ondervoorzitters van de beoordelingscommissies maken deel uit van de Adviescommissie.

Deze tekst schetst de grote lijnen van de bevindingen, de details vindt u in de uitgebreide tekst.

Het cultureel-erfgoedlandschap is de voorbije 15 jaar ingrijpend veranderd. De Vlaamse overheid speelde daarbij een belangrijke rol als facilitator. Voor de ondersteuning van cultureel-erfgoedorganisaties tonen de opeenvolgende decreten een evolutie van individuele sectoren met een eigen decretale logica, naar een consistent verhaal dat de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed centraal stelt. Hiervoor wordt gerekend op een uitgebreid netwerk van erfgoedactoren, bestaande uit professionele organisaties, vrijwilligersverenigingen en provincies en gemeenten.

Een van de opmerkelijkste evoluties van de voorbije vijf jaar is bijv. de snelheid waarmee immaterieel erfgoed integraal deel is gaan uitmaken van de cultureel-erfgoed-werkingen. Dit werd mede mogelijk gemaakt door de richtinggevende Visienota voor een beleid hieromtrent.

Door de uitbouw van een instrumentarium voor een krachtadig beleid nam de Vlaamse overheid een belangrijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het cultureel erfgoed. De Adviescommissie stelt vast dat de nieuwe regering een aantal maatregelen aankondigt met potentieel grote impact voor een deel van dit instrumentarium. Ze denkt daarbij met name aan de heroriëntering van de rol van de provincies, van intermediaire organisaties en van de Vlaamse overheid zelf.

De Adviescommissie kan uiteraard niet beoordelen hoe de Vlaamse regering haar plannen vorm wil geven, maar wil wel haar ongerustheid uiten. Deze organisaties spelen een cruciale rol in het cultureel-erfgoedveld in zijn huidige vorm. Wanneer deze operatie onvoldoende doordacht gebeurt, is er een reële kans op onherstelbare schade aan het netwerk dat de voorbije tien jaar zorgvuldig uitgebouwd is. Dit heeft zowel betrekking op het beheer van collecties als op de verschillende vormen van consulentchap, ondersteuning, digitale aggregatie en expertisedeling die werden ontwikkeld. Zonder deze vormen van ondersteuning zouden de snelle ontwikkelingen in het Vlaamse cultureel-erfgoedveld onmogelijk geweest zijn.

Het complementaire beleid veronderstelt sowieso het voorzien in een vorm van regionale dienstverlening, hoe deze dienstverlening ook vorm gegeven wordt. Administratieve hervormingen mogen niet leiden tot een vermindering van de dienstverlening en mogen zeker niet dienen als verkapte besparingsoperatie. Zo zijn er momenteel geen concrete garanties dat de middelen die de provincies inzetten voor cultureel-erfgoedwerking hier ook in de toekomst voor ingezet zullen blijven. Dit moet gegarandeerd worden.

Daarnaast stelt de Adviescommissie vast dat de Vlaamse overheid wel een kwalitatief beleidskader uitbouwt, maar dat de financiële middelen voor de uitvoering van dit beleid nog te vaak achterwege blijven. De opeenvolgende decreten sturen aan op een steeds verdergaande professionalisering, waardoor ook de verwachtingen almaar hoger stijgen.

De Vlaamse overheid verwacht van haar gesubsidieerde organisaties niet alleen een kwalitatief beheer van collecties, de subsidiecriteria vragen ook netwerking, samenwerking en expertisedeling, internationale uitstraling, investeringen in digitalisering, aandacht voor duurzaamheid en maatschappelijke en culturele diversiteit ...

Deze verwachtingen zijn geheel terecht, maar dit vraagt heel wat investeringen, niet in het minst financieel. In overeenstemming met het complementaire beleid zou Vlaanderen dan ook een substantiële financiële verantwoordelijkheid moeten nemen voor de organisaties aan wie ze deze eisen stelt. Dat is nog steeds onvoldoende het geval. Voor een aantal types organisaties is er een erg groot onevenwicht tussen de gestelde eisen en de voorziene financiering.

De aan het begin van de vorige regeerperiode beloofde inhaalbeweging, o.m. voor de musea, kwam er niet. Integendeel, tussen 2009 en 2014 stegen de middelen aanzienlijk minder dan de gezondheidsindex, wat neerkomt op een feitelijke achteruitgang.

De situatie was al nijpend, de voor 2015 aangekondigde besparingen maken ze problematisch. Momenteel zijn er nog geen precieze subsidiebedragen bekend, enkel besparingspercentages, maar die zijn sprekend genoeg. Van 4% besparing voor collectiebeherende en 5% voor niet-collectiebeherende organisaties, tot 7,5% voor het steunpunt en de projectsubsidies en zelfs 10% voor de ondersteuning van provincies en gemeenten.

Deze besparingen betekenen voor veel organisaties de spreekwoordelijke druppel. De dagelijkse werking van cultureel-erfgoedorganisaties staat hierdoor onder druk, bij sommige organisaties raakt dit aan de kern van de werking.

Duidelijke keuzes dringen zich dan ook op. Wil de Vlaamse regering het cultureel-erfgoedlandschap, zoals ze dat de voorbije tien jaar mee vormgaf, behouden en verder uitbouwen? Dan zijn fundamentele financiële injecties noodzakelijk, geen afbouw van de ondersteuning.

Dit zijn de cruciale vaststellingen in de landschapstekening. Ook in de bepalingen en de uitvoering van het Cultureel-erfgoeddecreet zelf stellen zich evenwel nog een aantal pijnpunten.

Zo stemt het decreet de regelgeving voor de verschillende types organisaties wel op elkaar af, voor de toegekende subsidiebedragen is dit veel minder het geval. Tussen de verschillende deelsectoren in het cultureel-erfgoedveld bestaat een groot onevenwicht in subsidiegraad. Er is ook een groot verschil tussen de decretale minima die het decreet voor de verschillende types werkingen vooropstelt. Het geleidelijk nivelleren van de historisch gegroeide verschillen blijft een belangrijk aandachtspunt. Een gelijktijdige indientdatum voor alle organisaties op het Cultureel-erfgoeddecreet zou hier een belangrijkste eerste stap toe zijn.

Daarnaast stelt de Adviescommissie vast dat er bij de beoordelingscommissies nood is aan een eenduidige manier om de aanvraagdossiers te rangschikken, met name met betrekking tot de hoogte van het gevraagde subsidiebedrag. Adviseren binnen de grenzen van een duidelijk vastgelegd budget zou dit vergemakkelijken. Dat wil niet zeggen dat de commissies zich noodzakelijkerwijze over

precieze subsidiebedragen moeten uitspreken. Een ranking gekoppeld aan prioriteiten en ordegraote van subsidiëring kan hiervoor ook volstaan.

De Adviescommissie merkt ook op dat veel organisaties het ontbreken van een reactiemogelijkheid op de geformuleerde adviezen als een gemis ervaren. Door hun verschillende finaliteit komen plaatsbezoeken en hearings slechts ten dele aan deze behoefte tegemoet. De mogelijkheid van een preadvies, waarbij bijvoorbeeld enkel op feitelijke onjuistheden gereageerd kan worden, kan een oplossing bieden.

De Adviescommissie beseft dat er zowel praktische als inhoudelijke bezwaren kunnen zijn tegen een vorm van preadvies, maar vindt dat de mogelijkheid minstens onderzocht moet worden. Bij collectiebeherende organisaties mag een eventueel preadvies sowieso niet ten koste gaan van de plaatsbezoeken, die essentieel blijven. Het kan wel de hearings vervangen.

Met betrekking tot het complementaire beleid blijft er nog heel wat afstemmingswerk over wie welke taak opneemt tegenover het veld. Zeker gezien de veranderende rol van de provincies is er nood aan een duidelijke visie op het instrument van het cultureel-erfgoedconvenant en hoe men dit verder ziet evolueren.

Specifiek met betrekking tot de Vlaamse indeling en subsidiëring van collectiebeherende organisaties zou het decretale kader vereenvoudigd moeten worden. Een verdere rationalisering van de criteria, in samenspraak met de sector, zou meer tijd vrijmaken voor de inhoudelijke beoordeling van de aanvragen.

Ook voor erfgoedbibliotheken moet de mogelijkheid van indeling bij en subsidiëring door het Vlaamse niveau voorzien worden. Wanneer dit op korte termijn niet mogelijk blijkt, moet er hier een duidelijke visie op ontwikkeld worden, gekoppeld aan een tijdsplan en verdere overgangsmaatregelen.

De projectsubsidies zijn de voorbije vijf jaar gehalveerd. Deze moeten structureel verhoogd worden, zodat ze terug op een aanvaardbaar niveau komen. De criteria voor internationale projecten zouden ook beter afgestemd moeten worden op de noden van het veld.

Op het zakelijke vlak was er in de sector de voorbije jaren aandacht voor verdere professionalisering. Er blijft reële nood aan expertisevorming en ondersteuning rond vormen van alternatieve financiering. Alternatieve financiering mag daarbij niet gezien worden als een wondermiddel. Het moet flankerend blijven voor het bestaande beleid en kan dit niet vervangen.

De Vlaamse overheid probeerde de voorbije jaren de verwachtingen in de beheersovereenkomsten en convenants meer in verhouding te brengen met de toegekende middelen. Dit is positief. De logische consequentie hiervan is wel dat als het subsidiebedrag verlaagd wordt, dit ook invloed heeft op de doelstellingen in de beheersovereenkomst.

In de evaluatie van de beheersovereenkomsten moet daardoor rekening gehouden worden met de invloed van de besparingen op de werkingssubsidies. Als een organisatie dat wil omwille van de impact van deze besparingen, moet het ook mogelijk zijn de beheersovereenkomst te heronderhandelen.

Daarnaast is er dringend nood aan een duidelijke en overkoepelende visie van de overheid en de sector op de verschillende aspecten van de digitaliseringsproblematiek. Door de snelle internationale evoluties, zowel op technisch als wetgevend vlak, riskeren we anders voor voldongen feiten geplaatst te worden.

Op het vlak van de internationale werking is er behoefte aan het duidelijk vastleggen van het ambitieniveau dat van de gesubsidieerde organisaties verwacht wordt. Pas wanneer dit gebeurt, is benchmarking mogelijk, ook van de hiervoor benodigde middelen.

Tenslotte vraagt de Adviescommissie ook verdere afstemming met belendende beleidsdomeinen, zoals onroerend erfgoed en toerisme.

De Adviescommissie beseft dat de stroomlijning van de verschillende regelgevingen het voorbije decennium een erg ingrijpende operatie was. Het veld heeft nood aan decretale rust. Heel wat van de aanbevelingen in landschapstekening veronderstellen nochtans decretale wijzigingen. Deze bedenkingen zijn evenwel dermate ernstig dat ze niet onopgelost kunnen blijven. Dit dient niet overhaast of op korte termijn te gebeuren, maar zou wel meegenomen moeten worden bij een volgende decreetwijziging.

Cruciaal is dat de huidige onderfinanciering en uitholling van de werking gestopt wordt en dat er herstel én versterking komt van de ondersteuning vanuit Vlaanderen. Wanneer dit niet tijdig gebeurt, zullen de verwezenlijkingen uit de voorbije tien jaar geleidelijk verloren gaan.

Uitgebreide toelichting bij deze bevindingen en de overige analyses en aanbevelingen vindt u in de landschapstekening. Deze zal jaarlijks aangevuld worden met voortgangsrapporteringen.

Landschapstekening van het via het Cultureel-erfgoeddecreet gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen

Naar aanleiding van de start van een nieuwe regeerperiode actualiseert de Adviescommissie cultureel erfgoed haar landschapstekening van het cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen.

In de voorbije vijf jaar kende het cultureel-erfgoedveld heel wat evoluties, met onder meer een nieuw Cultureel-erfgoeddecreet in 2012. Een actualisering van de landschapstekening is dus zeker nodig. De Adviescommissie bekijkt daarbij welke bevindingen gewijzigd zijn, welke nog steeds actueel zijn en welke nieuwe ontwikkelingen er zijn. Gedurende de beleidsperiode zal de Adviescommissie de landschapstekening jaarlijks actualiseren in de vorm van voortgangsrapporteringen. Uiteraard zal hierbij rekening gehouden worden met het beleid van de nieuwe minister bevoegd voor het cultureel erfgoed.

De Vlaamse overheid nam het voorbije decennium een belangrijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het cultureel erfgoed door de uitbouw van een instrumentarium voor een krachtadig beleid, al bleven de financiële middelen voor de uitvoering van dit beleid helaas te vaak achterwege. De Adviescommissie stelt vast dat de nieuwe regering een aantal maatregelen aankondigt met potentieel grote impact voor een deel van dit instrumentarium, zoals de heroriëntering van de rol van de provincies, van intermediaire organisaties en van de Vlaamse overheid zelf. De Adviescommissie kan uiteraard niet beoordelen hoe de Vlaamse Regering haar plannen vorm wil geven, maar wil wel haar ongerustheid uiten. Wanneer deze operatie onvoldoende doordacht gebeurt, is er een reële kans op onherstelbare schade aan de dagelijkse werking en het netwerk dat de voorbije tien jaar zorgvuldig uitgebouwd is.

- ⇒ De Adviescommissie rekent er op dat door de Vlaamse Regering doorgevoerde institutionele wijzigingen de verwezenlijkingen van het voorbije decennium niet in gevaar brengen. Dit geldt zowel voor het beheer van collecties als voor de verschillende vormen van consulentschap, ondersteuning en expertisedeling. Zonder deze vormen van ondersteuning zouden de snelle ontwikkelingen in het Vlaamse cultureel-erfgoedveld onmogelijk geweest zijn.
- ⇒ Uit de landschapstekening blijkt bovendien dat de subsidies voor cultureel erfgoed in de voorbije regeerperiode in reële termen met een kleine 6% daalden. De zware besparingen die de regering voor 2015 aankondigt, vormen in dat opzicht de spreekwoordelijke druppel. Ze treffen een sector die het reeds moeilijk heeft. Dit is op termijn onhoudbaar.

1. Doel van deze tekst

De Adviescommissie ziet toe op de kwaliteitsvolle werking van de beoordelingscommissies, formuleert beleidsgericht advies op basis van de kwaliteitsbeoordeling in de beoordelingscommissies en beoordeelt transversale dossiers (i.c. het steunpunt). De voorzitters en de ondervoorzitters van de beoordelingscommissies maken deel uit van de Adviescommissie.

Aan het begin van de vorige beleidsperiode stelde de Adviescommissie een eerste landschapstekening op. Deze werd in 2012 en 2013 aangevuld met voortgangsrapporteringen, waarvan de analyses aan de sector werden gepresenteerd.

De nieuwe landschapstekening geeft toelichting bij het huidige kader, schetst ontwikkelingen waarop ingespeeld kan en moet worden, en geeft aanbevelingen voor het beleid. De adviescommissie

baseert zich hiervoor op haar werking van de voorbije jaren en op de advisering en bevindingen van de beoordelingscommissies.

De adviescommissie wil zo input, inspiratie en advies geven voor het beleid van de minister en het kader schetsen waarbinnen de commissies hun adviserende rol op zich nemen. De commissie wil geen exhaustieve beschrijving maken, maar wel een algemeen overzicht koppelen aan specifieke vaststellingen en accenten. De landschapstekening zal jaarlijks geactualiseerd worden op basis van de adviezen en beslissingen van dat jaar.

De tekst dient ook als uitnodiging aan de sector en de samenleving om te reflecteren over het cultureel-erfgoedbeleid en de rol die de Vlaamse overheid daarin kan spelen. De tekst wordt daarom jaarlijks gepresenteerd aan de sector op het Groot Onderhoud.

Elke onderdeel van de tekst heeft daarbij de zelfde opbouw:

- beschrijving van de huidige stand van zaken
- een analyse door de Adviescommissie
- aanbevelingen naar de toekomst

2. Het Cultureel-erfgoeddecreet als kader voor het cultureel-erfgoedbeleid

Beschrijving:

Het beleidskader voor de ondersteuning van cultureel-erfgoedorganisaties is de voorbije 15 jaar ingrijpend veranderd. Het Museumdecreet (1996), het Decreet op de Volkscultuur (1998) en het Archiefdecreet (2002) zorgden voor een eerste decretaal kader. Het Erfgoeddecreet van 2004 verenigde de regelgeving voor musea en erfgoedconvenants. In 2008 volgde het Cultureel-erfgoeddecreet dat alle bestaande regelgeving verving en op elkaar afstemde. Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 rationaliseerde het bestaande decreet en paste de bepalingen ervan aan het Planlastendecreet aan.

De opeenvolgende decreten tonen een evolutie van individuele sectoren met een eigen decretale logica, naar een consistent verhaal dat de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed centraal stelt. Hiervoor rekt het decreet op een uitgebreid netwerk van erfgoedactoren, bestaande uit professionele organisaties, vrijwilligersverenigingen en provincies en gemeenten.

Naast de ondersteuning van cultureel-erfgoedorganisaties via het Cultureel-erfgoeddecreet, voert de Vlaamse overheid o.m. ook een topstukkenbeleid, beheert en ondersteunt ze eigen instellingen en beheert ze de collectie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze taken vallen niet onder de bevoegdheid van de Adviescommissie, hier wordt verder dan ook niet meer op ingegaan.

Analyse:

De Vlaamse overheid speelt een richtinggevende rol in het snel veranderende cultureel-erfgoedveld. De opeenvolgende decreten sturen aan op een steeds verdergaande professionalisering, waardoor ook de verwachtingen almaar hoger stijgen.

Tegelijkertijd moet de Adviescommissie vaststellen dat de door de Vlaamse overheid ter beschikking gestelde middelen voor de uitvoering van het decreet niet in verhouding staan tot de gestelde eisen. De sector is hierdoor als geheel ondergefinancierd. Voor een aantal types organisaties is er een erg groot onevenwicht tussen de gestelde eisen en de voorziene financiering. De verantwoordelijkheid voor dit onevenwicht ligt bij de financierende overheden op alle niveaus.

Ook in het decreet zelf blijven er een aantal pijnpunten. De regelgeving voor de verschillende types organisaties is intussen wel op elkaar afgestemd, voor de toegekende subsidiebedragen is dit veel minder het geval. Tussen de verschillende deelsectoren in het cultureel-erfgoedveld bestaat een groot onevenwicht in subsidiegraad. Daarnaast is er een groot verschil in de decretale minima die het decreet voor de diverse types werkingen vooropstelt.

Het blijkt bijzonder moeilijk correcties door te voeren op de historisch gegroeide verschillen. Dit wordt nog versterkt door de verschillende indiendata op het Cultureel-erfgoeddecreet.

Daarnaast stelt de Adviescommissie vast dat het niet eenvoudig is een vergelijking te maken tussen de door de organisaties gevraagde bedragen. Dit bemoeilijkt met name de rangschikking van aanvraagdossiers waar de gevraagde subsidiebedragen slechts een beperkt deel van de totale werkingskost uitmaken, zoals bij musea.

In overeenstemming met het complementaire beleid zou immers voor alle musea een veel hoger subsidiebedrag te rechtvaardigen zijn. Wanneer niet duidelijk is binnen welke grenzen deze bedragen toegekend moeten worden, is het erg moeilijk hier een eenduidig advies over te formuleren.

De Adviescommissie merkt ook op dat veel organisaties het ontbreken van een reactiemogelijkheid op de geformuleerde adviezen als een gemis ervaren. Door hun verschillende finaliteit komen plaatsbezoeken en hearings slechts ten dele aan deze behoefte tegemoet.

Een mogelijkheid kan zijn een vorm van preadvies te voorzien, waarbij enkel op 'feitelijke fouten' gereageerd kan worden. Bij collectiebeherende organisaties mag een eventueel preadvies niet ten koste gaan van de plaatsbezoeken, die cruciaal blijven, maar het kan wel de hearings vervangen.

De Adviescommissie beseft dat er zowel praktische als inhoudelijke bezwaren kunnen zijn tegen een vorm van preadvies. Praktisch verlengt dit de procedure en verhoogt het de werklast voor de beoordelingscommissies en de administratie. Zeker in combinatie met een gelijktijdige indiendatum, die de Adviescommissie aanbeveelt, zal dit niet evident zijn.

Inhoudelijk is het moeilijk de grens te bepalen van wat een 'feitelijke' reactie omvat. Bovendien verhoogt het risico van beïnvloeding van de beslissingsprocedure. De Adviescommissie is zich bewust van deze moeilijkheden, maar vindt dat de mogelijkheid minstens onderzocht moet worden.

De Adviescommissie beseft dat de stroomlijning van de verschillende regelgevingen het voorbije decennium een erg ingrijpende operatie was. Het veld heeft nood aan decretale rust. Bovenstaande bedenkingen zijn evenwel dermate ernstig dat ze niet onopgelost kunnen blijven.

Aanbevelingen:

- ⇒ Om aan de door het beleid gestelde verwachtingen te kunnen beantwoorden, is een globale verhoging van de financiering voor de uitvoering van het Cultureel-erfgoeddecreet noodzakelijk.
- ⇒ Het historisch gegroeide financiële onevenwicht in de sector moet geleidelijk genivelleerd worden.
Een gelijktijdige indiendatum voor alle organisaties op het Cultureel-erfgoeddecreet kan hierin een belangrijke eerste stap zijn. Dit verhoogt ook de zichtbaarheid van de sector als geheel.
- ⇒ De huidige decretale minima zijn te laag en zijn niet evenwichtig voor de verschillende deelsectoren. Ook dit moet verholpen worden.
- ⇒ Er is nood aan een eenduidige manier om de dossiers te rangschikken, met name met betrekking tot de hoogte van het subsidiebedrag. Adviseren binnen de grenzen van een gekend budget zou dit vergemakkelijken. Dat wil niet zeggen dat de commissies zich noodzakelijkerwijze over precieze subsidiebedragen moeten uitspreken. Een ranking gekoppeld aan prioriteiten en ordegraote van subsidiëring kan hiervoor ook volstaan.
- ⇒ De mogelijkheid van een vorm van preadvies, waarbij bijvoorbeeld enkel op feitelijke onjuistheden gereageerd kan worden, moet onderzocht worden.
- ⇒ Bovenstaande aanbevelingen veronderstellen wijzigingen in het Cultureel-erfgoeddecreet. Dit dient niet overhaast of op korte termijn te gebeuren, maar moet wel meegenomen worden bij een volgende decreetswijziging.

3. Samenstelling adviescommissie en beoordelingscommissies

Beschrijving:

Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 heeft de werking van de beoordelingscommissies grondig gewijzigd. Naast de Adviescommissie voorziet het Cultureel-erfgoeddecreet slechts twee reguliere beoordelingscommissies voor de advisering van subsidieaanvragen:

- de beoordelingscommissie Landelijke Cultureel-erfgoedorganisaties;
- de beoordelingscommissie Cultureel-erfgoedprojecten en Cultureel-erfgoedconvenants.

Deze commissies bestaan uit een kern van vaste leden, aangevuld met leden uit een pool van tijdelijke leden.

Voor de beoordeling van de instellingen van de Vlaamse Gemeenschap die ze niet zelf beheert, worden commissies samengesteld, bestaande uit de voorzitter van de adviescommissie, drie leden van de betrokken reguliere beoordelingscommissie en drie buitenlandse experts.

De adviescommissie ziet toe op de kwaliteitsvolle werking van de beoordelingscommissies, formuleert beleidsgericht advies op basis van de kwaliteitsbeoordeling in de beoordelingscommissies en beoordeelt transversale dossiers (i.c. het steunpunt).

Voor de advisering van de kwaliteitslabels wordt gewerkt met visitatiecommissies, samengesteld uit een pool van deskundigen, overeenkomstig het protocol tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Vereniging van Steden en Gemeenten en de Vereniging van de Vlaamse Provincies.

Analyse:

De decretale wijzigingen hebben grote impact op de werking van de beoordelingscommissies, maar het is nog vroeg om hiervan een evaluatie te maken. Enkel de commissie landelijke cultureel-erfgoedprojecten en cultureel-erfgoedconvenants vergaderde reeds op deze manier. Er kunnen wel al enkele voorlopige vaststellingen gemaakt worden.

Het samenvoegen van de commissies zorgt voor een vollediger beeld van de aanvragen, al verhoogt het wel de werklast voor de commissieleden gevoelig. Zeker bij samenvallende rondes dreigt een overbelasting.

De Adviescommissie wijst er op dat deze hoge werklast enkel te verantwoorden kan zijn, als het uitbrengen van adviezen zinvol is. Dit betekent dat rekening gehouden moet worden met de inhoudelijke adviezen en dat voldoende middelen moeten voorzien zijn voor de honorering van de aanvragen. Het is weinig zinvol beoordelingsrondes te laten plaatsvinden als op voorhand geweten is dat er onvoldoende middelen zijn.

De werking met tijdelijke leden zorgt voor nieuw bloed en verfrissende inzichten. Met name bij meerfazige projecten is er wel een reëel risico op onvoldoende continuïteit in de advisering. Tijdelijke commissieleden moeten zich sowieso telkens opnieuw inwerken in de regelgeving. De vaste leden proberen dit, ondersteund door de informatie aangeleverd door de administratie, op te vangen.

De tijdelijke leden zijn ook minder betrokken bij de werking van de commissie, waardoor het soms moeilijk is leden te vinden voor concrete beoordelingsrondes. Die leden moeten zich immers engageren voor een zware werkbelasting op korte termijn, wat niet altijd evident blijkt.

Bij de tijdelijke leden van de beoordelingscommissies zou nog meer aandacht moeten gaan naar het verzekeren van de aanwezigheid van bepaalde specifieke expertises, met name op zakelijk/financieel en communicatief vlak. Daarnaast zijn ook bijkomende inspanningen nodig om de brede sector te betrekken bij de samenstelling van de commissies, zodat er een nog ruimere en meer diverse kandidaatstelling is. Op zich zou het ook wenselijk zijn om de pool van tijdelijke leden tussentijds naar behoefte te kunnen aanvullen.

Aanbevelingen:

- ⇒ Gezien de wisselende samenstellingen moet de continuïteit van de advisering blijvend opgevolgd worden, bijvoorbeeld ook tussen projectfasen.
- ⇒ De pool van experts dient voldoende breed en met het oog op uiteenlopende expertises (bv. ook zakelijk of communicatief) samengesteld te worden.
- ⇒ Het commissiewerk betekent een zware belasting voor de leden en vraagt ook grote inspanningen van de organisaties die beleidsplannen indienen. Wanneer beoordelingsrondes georganiseerd worden, moeten er voldoende garanties zijn voor het inhoudelijk volgen van de adviezen en voor het voorzien van voldoende middelen voor de honorering ervan, alleen zo kan een beoordelingsronde ook echt een verbetering van de werking van de organisaties teweeg brengen.

4. Basisprincipes van het Cultureel-erfgoeddecreet

Het doel van het decreet is het garanderen van de zorg voor en ontsluiting van het cultureel (roerend en immaterieel) erfgoed. Cultureel erfgoed zijn die objecten, documenten, gebruiken, ... die we waardevol vinden om te bewaren, te documenteren en door te geven aan volgende generaties. Met het oog hierop legt het decreet een aantal specifieke accenten.

4.1 Cultureel-erfgoedgemeenschappen als draagvlak

Beschrijving:

Een cultureel-erfgoedgemeenschap duidt een groep van mensen of organisaties aan die zich betrokken voelen bij bepaald cultureel erfgoed. Deze groep wil dit cultureel erfgoed door middel van publieke actie doorgeven wordt aan toekomstige generaties. Deze gemeenschappen zijn dynamisch, overlappen elkaar en treden in interactie.

Cultureel-erfgoedgemeenschappen bestaan zowel uit individuele personen als uit grote en kleine organisaties, uit professionele erfgoedwerkers als uit liefhebbers. Ze vormen een soort van middenveld en zijn de stem van het cultureel erfgoed.

De taak die een organisatie opneemt tegenover haar cultureel-erfgoedgemeenschap is een belangrijk criterium in het Cultureel-erfgoeddecreet. Een gesubsidieerde organisatie heeft een ankerfunctie binnen zo'n gemeenschap.

Analyse:

De term cultureel-erfgoedgemeenschap werd in het Vlaamse beleid geïntroduceerd via het Cultureel-erfgoeddecreet van 2008. De term is theoretisch voldoende ingeburgerd, al wordt hij in de praktijk niet zo vaak gebruikt.

De grote meerwaarde van de term is niet alleen dat hij de dragende gemeenschap centraal stelt, maar ook de meervoudigheid ervan. Cultureel-erfgoedorganisaties richten zich doorgaans immers niet tot één vast afgebakende cultureel-erfgoedgemeenschap, maar tot meerdere gemeenschappen, die vaak overlappen en dynamisch zijn. Dit sluit goed aan bij de evoluties in het veld, o.m. ten gevolge van de digitalisering.

Aanbeveling:

- ⇒ De term 'cultureel-erfgoedgemeenschap' omvat vele facetten, waardoor de afbakening onvermijdelijk wat vaag en contextgebonden is. Dit vormt geen bezwaar voor het verdere gebruik ervan, ook niet als beoordelingscriterium voor aanvraagdossiers.

4.2 Het belang van netwerking en kennisdeling

Beschrijving:

Netwerking en kennisdeling zijn twee belangrijke uitgangspunten van het Cultureel-erfgoeddecreet, zowel tussen gesubsidieerde organisaties, als met het brede cultureel-erfgoedveld en de cultureel-erfgoedgemeenschappen. Alle op het Vlaamse niveau gesubsidieerde organisaties hebben hier een duidelijke rol in te spelen, wat ook verankerd is in de decretale criteria.

Als Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed zette FARO de voorbije jaren extra in op netwerking en kennisdeling door de organisatie van Tournée Générale en van het Groot Onderhoud. Op Tournée Générale stellen de gesubsidieerde organisaties hun werking aan elkaar voor. Het Groot Onderhoud is een jaarlijks sectormoment rond één thema.

Daarnaast organiseerde de minister van Cultuur in de beleidsperiode 2009-2014 jaarlijks het Cultuurforum voor de gehele culturele sector.

Analyse:

Er is een toenemend zelfbewustzijn in de gehele sector, met meer aandacht voor netwerking en kennisdeling. Dit geldt voor alle types organisaties, ook diegene waar dit niet de eerste kerntaak is. Ook systemen als peter- of meterschap bewijzen hun waarde.

Om kennisdeling mogelijk te maken, moet er binnen de organisaties kennisopbouw en vooral verankering van de aanwezige kennis zijn. De meeste organisaties in de sector kennen eerder weinig personeelsverloop, maar blijven wel kwetsbaar op dit vlak, bv. in geval van een directeurswissel.

De tijd en middelen om te investeren in kennisoverdracht zijn te vaak niet aanwezig, zeker niet in tijden van besparingen. Kennisdeling, zowel binnen als buiten de organisatie, schraagt nochtans de gehele werking en vormt een belangrijk aspect van duurzaamheid.

Integrale vormen van gelijkwaardige samenwerking zijn duurzaam en verdienen verdere aanmoediging. Er kunnen nog op veel vlakken synergiën ontwikkeld worden: gidsenwerkingen, digitalisering, zakelijke werking, depotwerking, ondersteunende diensten,...

Dit geldt ook voor samenwerking van grotere (Vlaamse) organisaties met kleinere organisaties. Ad-hocsamenwerking komt vaak neer op dienstverlening van de ene organisatie aan de andere, maar structurele samenwerking versterkt beide partijen. Hierbij moet ook gedacht worden aan samenwerking met partners die erfgoedwerking niet als kerntaak hebben. Er is nog heel wat werk, maar zijn er ook nog veel mogelijkheden.

Er dient verder gewerkt te worden aan doorgedreven taakafspraken en het opnemen van een één-loketfunctie, zodat duidelijk is waar men voor welke diensten en expertise terecht kan. Dit zowel op lokaal als Vlaams niveau, zodat de werkingen versterkt en zichtbaarder worden.

In de vorige landschapstekening werd vastgesteld dat er behoefte was aan meer netwerking en kennisuitwisseling tussen de gesubsidieerde organisaties, bijvoorbeeld door het organiseren van een Staten-Generaal. De organisatie van Tournée Générale en het Groot Onderhoud komen expliciet tegemoet aan deze bekommernis en vormen een meerwaarde voor het veld.

Dat de sector sterk inzet op kennisdeling mag blijken uit de veelheid aan studiedagen, opleidingen en conferenties, waarin het soms moeilijk is je weg te vinden. Het overzicht dat FARO biedt op zijn website en in zijn nieuwsbrief beantwoordt hierdoor aan een reële behoefte.

Dit overzicht zou nog uitgebreid moeten worden, zodat het exhaustief is voor alles wat in België op Vlaams en internationaal niveau relevant is. Dit kan evenwel enkel wanneer organisaties FARO consequent op de hoogte stellen van de activiteiten die ze plannen.

Daarnaast is er ook nood aan meer structurele manieren van kennisdeling. Er is grote behoefte aan praktisch toepasbare informatie en hulpmiddelen.

Aanbevelingen:

- ⇒ Kennisdeling en netwerking schragen de werking en ontwikkeling van de sector. Wanneer van organisaties verwacht wordt dat ze een kennisdelende en dienstverlenende expertisefunctie opnemen voor het bredere veld, moeten hiervoor voldoende middelen voorzien worden.
- ⇒ Structurele samenwerking, ook van grotere met kleinere organisaties, dient verder aangemoedigd en ontwikkeld te worden. Dit blijft nog te vaak in de wensfase vast zitten.
- ⇒ Hetzelfde geldt voor internationale samenwerking en netwerking. Cultureel-erfgoedorganisaties zien er de waarde van in, maar beschikken vaak niet over de middelen om hier stappen rond te ondernemen.
- ⇒ Het bestaande aanbod op het vlak van kennisdeling moet zo overzichtelijk mogelijk aan de sector gepresenteerd worden. Daarbij moet er ook voldoende aandacht zijn voor het vertalen van de aanwezige kennis naar praktische inzetbare hulpmiddelen.

4.3 Een complementair cultureel-erfgoedbeleid

Beschrijving:

Met het Cultureel-erfgoeddecreet geeft de Vlaamse overheid vorm aan het complementaire cultureel-erfgoedbeleid, zoals afgesproken tussen de Vlaamse Gemeenschap, de provincies en de steden en gemeenten. Voor het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad neemt de Vlaamse Gemeenschapscommissie (de VGC) deze taak op zich. Een protocol maakt hierover afspraken tussen de Vlaamse Regering en de VVP en de VVSG, als vertegenwoordigers van de regionale en lokale besturen. Met de VGC sloot de Vlaamse Gemeenschap een cultureel-erfgoedconvenant waarin deze principes vervat zitten.

Het uitgangspunt van het complementaire beleid is dat elk bestuursniveau zich richt op de financiering van de werkingen die in hoofdzaak relevant zijn voor dat niveau. De Vlaamse Gemeenschap neemt daarbij verantwoordelijkheid voor de 'landelijke cultureel-erfgoedorganisaties', organisaties die een relevantie hebben voor Vlaanderen en internationaal. Dit vertaalt zich in een substantiële financiële ondersteuning van de werkings- en personeelskosten voor deze organisaties, met het oog op het voeren van een Vlaams beleid. Het subsidiariteitsprincipe wordt hiermee omgezet in de praktijk. In veel gevallen blijft de inrichtende macht evenwel zelf de voornaamste financier.

Historisch zijn de provincies en gemeenten vaak de inrichtende macht van cultureel-erfgoedorganisaties, met name musea, waardoor zij ook een groot deel van de (financiële) inbreng voor de zorg en ontsluiting van deze collecties realiseren.

De cultureel-erfgoedconvenants met de gemeenten, de provincies en de VGC zorgden voor bijkomende middelen voor de uitbouw van hun lokaal en regionaal beleid. In een cultureel-erfgoedconvenant worden doelstellingen bepaald en resultaatgebieden vastgelegd.

Voor de vijf provincies en de grote steden Antwerpen, Brugge, Gent, Leuven en Mechelen worden deze middelen sinds het decreet van 2012 verdeeld via het inschrijven op Vlaamse beleidsprioriteiten. Enkel met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en met de VGC wordt nog een convenant gesloten.

Analyse:

Het complementaire beleid is tamelijk uniek en vormt een bijzondere sterkte van het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid. Dit gaat verder dan enkel de convenantwerking; het gaat er om dat elk van de drie beleidsniveaus verantwoordelijkheid neemt voor de organisaties op zijn niveau.

Een complementair beleid verhoogt de efficiëntie door samenwerking te stimuleren op verschillende niveaus en problemen op het gepaste niveau aan te pakken. De problematiek van de cultureel-erfgoeddepots kan bijvoorbeeld het best op bovenlokaal vlak worden aangepakt.

De afstemming tussen de verschillende niveaus verloopt nog niet optimaal. Het algemeen kader is er, maar een operationalisering daarvan tussen de bestuursniveaus en in de provincies en gemeenten ontbreekt dikwijls. Zo is het vaak onduidelijk wat het precies betekent dat een werking of een project van 'lokaal/intergemeentelijk' of 'regionaal' belang is.

Een evenwichtig complementair beleid veronderstelt dat de Vlaamse overheid zelf voldoende investeert in wat landelijk-internationaal relevant is. Door de onderfinanciering van veel organisaties op het Vlaamse niveau is dat nog onvoldoende het geval.

Het provinciale niveau neemt een duidelijke verantwoordelijkheid op om het regionale cultureel-erfgoedbeleid mee vorm te geven. In het verleden namen de provincies reeds belangrijke taken op zoals het consulentenschap, aggregator van digitale collecties en het beheer van eigen collecties. Zo zijn de provincies (mede-)inrichtende macht van vijf van de eenentwintig musea ingedeeld bij het Vlaamse niveau.

In de voorbije beleidsperiode kwamen hier twee belangrijke taken bij:

- het ondersteuningsbeleid voor de collectiebeherende organisaties met regionale relevantie;
- het depotbeleid dat door de provincies gecoördineerd wordt. Hierbij wordt niet enkel ingezet op depotinfrastructuur, maar ook op consulentenschap, vorming, groepsaankopen, ...

Het regeerakkoord van de Vlaamse Regering kondigt ingrijpende wijzigingen aan in de culturele werking van de provincies. De precieze impact hiervan is nog onduidelijk, maar het leidt tot grote ongerustheid over de continuïteit van de werking, niet enkel bij de provincies zelf, ook bij de cultureel-erfgoedactoren en bij de leden van de Adviescommissie.

Convenantsmiddelen voor de uitbouw van een lokaal cultureel-erfgoedbeleid zijn bedoeld als overgangsmiddelen om tot een nieuw beleid te komen. Steden en gemeenten zien dit evenwel nog te veel als een 'opdracht' van de Vlaamse overheid, die enkel opgenomen wordt als er middelen tegenover gesteld worden.

Het lokale niveau investeert vaak sterk in eigen instellingen en eigen collecties. De middelen voor convenantswerking maken het mogelijk ook voor andere actoren een professionele werking op te zetten met behulp van een cultureel-erfgoedcel. Hierdoor komt er aandacht voor structurele netwerking en ondersteuning, ook financieel.

Aanbevelingen:

⇒ Er blijft nog heel wat werk als men wil komen tot een werkelijk complementair beleid, o.m. met betrekking tot werkingssubsidies voor organisaties met een kwaliteitslabel. Er is ook meer afstemming tussen de verschillende niveaus nodig, o.m. met betrekking tot het toekennen van projectsubsidies.   ⇒ Voor een evenwichtig complementair beleid zou de Vlaamse overheid sterker moeten investeren in wat Vlaams/internationaal relevant is.   ⇒ De provincies nemen een duidelijke verantwoordelijkheid voor de uitbouw van het complementaire beleid. Een hervorming van de werking van de provincies mag niet leiden tot een vermindering van de dienstverlening en mag zeker niet dienen als verkapte besparingsoperatie. Zo zijn er momenteel geen concrete garanties dat de middelen die de provincies inzetten voor cultureel-erfgoedwerking hier ook in de toekomst voor ingezet zullen blijven. Dat moet gegarandeerd worden.

⇒ Het geleverde werk met betrekking tot het depotbeleid is erg waardevol en moet zeker verdergezet worden. Dit betreft de begeleidende rol van de consultants, de infrastructuurprojecten (van de provincies, maar ook van FOCi), de registratie-en ontsluitingsplatformen, de uitleenbanken ...

5. Het erkennen van een kwaliteitsvolle werking

Beschrijving:

Het erkennen van musea gebeurt reeds sinds het Museumdecreet van 1996. Dit sluit aan bij internationale praktijken voor de erkenning en registratie van musea. Op vraag van de organisaties is sinds het Cultureel-erfgoeddecreet van 2008 voorzien dat ook culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken een aanvraag kunnen indienen voor zo'n kwaliteitslabel als erkende organisatie (de termen 'kwaliteitslabel' en 'erkenning' zijn inwisselbaar en worden in de praktijk door elkaar gebruikt).

Het label wordt toegekend aan collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties die voldoen aan een minimumstandaard voor een professionele collectiewerking, zowel in het uitvoeren van de vier basisfuncties als op zakelijk vlak.

Het kwaliteitslabel/de erkenning is niet rechtstreeks verbonden met subsidiëring. Op basis van het complementaire beleid moeten erkende instellingen wel steeds ondersteund worden door één van de drie bestuursniveaus. Dat principe is verankerd in het protocol met de VVP en VVSG.

Het aantal erkende organisaties groeit gestaag. Momenteel zijn er 91 erkende organisaties:

- 68 erkende musea
- 15 erkende cultureel-archiefinstellingen
- 8 erkende erfgoedbibliotheken

Sinds 2010 verwierven 9 musea, 8 culturele archiefinstellingen en 8 erfgoedbibliotheken het kwaliteitslabel. 16 aanvragen werden in deze periode negatief beoordeeld.

Analyse:

Het kwaliteitslabel blijft een belangrijk instrument. De verbreding ervan naar culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken vormt een duidelijke meerwaarde. Het label geeft vertrouwen tegenover derden en bewijst dat er professioneel en duurzaam wordt gewerkt, rekening houdend met kwaliteitsnormen.

De inhaalbeweging van erfgoedbibliotheken en culturele archiefinstellingen verloopt moeizaam. De lat ligt hoog voor organisaties waar de erfgoedwerking vaak niet de hoofdactiviteit is en niet altijd in verhouding staat tot de waarde van de collectie.

Het kwaliteitslabel moet een katalysator zijn, maar voor deze organisaties bestaat het gevaar dat het begint te werken als een ontmoedigende drempel. De Adviescommissie beseft dat het niet evident is hiervoor alternatieven te vinden, want de kwaliteit moet gegarandeerd blijven.

Aanbevelingen:

- ⇒ Het moet duidelijk zijn dat het niet behalen van het kwaliteitslabel enkel iets zegt over het voldoen aan de decretale criteria. Een werking of een collectie kunnen op zich waardevol zijn en toch niet aan alle criteria voldoen.
- ⇒ Er zou een evaluatie moeten gebeuren om te evalueren of de decretale criteria voldoende aangepast zijn aan de eigenheid van culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken.

- ⇒ Naast de reeds bestaande begeleiding door consultants en cultureel-erfgoedcellen, kan het behalen en behouden van het kwaliteitslabel gefaciliteerd worden door:
- meer samenwerking met bestaande professionele collectiebeherende instellingen;
 - innoveringssubsidies om (blijvend) aan de criteria te kunnen voldoen, naar analogie met de opstartsubsidies die vroeger voor musea bestonden. Gezien het complementaire beleid moeten deze subsidies niet noodzakelijk door Vlaanderen toegekend worden.

6. Toekenning van subsidies op het Cultureel-erfgoeddecreet

Voortbouwend op het complementaire cultureel-erfgoedbeleid ondersteunt de Vlaamse overheid cultureel-erfgoedorganisaties met een werking relevant voor Vlaanderen/internationaal en cultureel-erfgoedpublicaties met een landelijke relevantie.

De gesubsidieerde organisaties in het cultureel-erfgoedveld zijn divers en kunnen op verschillende manieren ingedeeld worden, wat zich ook vertaalt in de regelgeving:

- collectiebeherend of dienstverlenend
- vooral gericht op museaal, archivalisch, documentair, immaterieel of heemkundig erfgoed
- vooral gericht op een lokaal, regionaal of Vlaams/internationaal niveau
- ...

De verschillende deelsectoren zijn niet strikt gescheiden en de gelijkenissen zijn vaak groter dan de verschillen: duurzaamheid, kwaliteitsbewaking en professionalisering gelden voor alle deelsectoren, digitalisering en integratie van nieuwe technologieën bieden een meerwaarde en zijn een hot item binnen elk van de sectoren, ... Ook problematieken met betrekking tot juridische aspecten zoals auteursrechten en reproductierechten zijn gemeenschappelijk. Voor deze aspecten is samenwerking en netwerkvorming over de deelsectoren heen vereist.

6.1 Budgettaire evolutie 2009 – 2014/2015

Beschrijving:

Het totale budget voor subsidies op het Cultureel-erfgoeddecreet steeg tussen 2009 en 2014 van 28.666.494 euro naar 30.392.000 euro. De werkingssubsidies voor organisaties stegen van 19.761.000 euro naar 21.146.000, de ondersteuning van provincies en gemeenten steeg van 6.777.494 euro naar 8.038.000 euro en de projectsubsidies daalden van 2.128.000 euro naar 1.208.000 euro.

Wanneer men abstractie maakt van een aantal oneigenlijke stijgingen en dalingen (interne verschuivingen of reeds bestaande middelen die naar de erfgoedbegroting werden overgedragen of omgekeerd) was er tussen 2009 en 2014 een globale stijging van deze subsidies met 5,2%. De werkingssubsidies voor organisaties stegen met 3,2%, de ondersteuning van provincies en gemeenten steeg met 12,6%, de projectmiddelen daalden met 43,2%.

Ter vergelijking: in dezelfde periode was er een stijging van de levensduurte op basis van de gezondheidsindex van ongeveer 11%. In reële termen is er dus een daling met bijna 6% van de voorziene middelen. Ook stijgende personeelskosten door verouderend personeel, waar veel organisaties mee kampen, moeten binnen de werkingssubsidies opgevangen worden.

Enkel het stijgingspercentage van de ondersteuning van provincies en gemeenten ligt iets hoger dan de stijging van de gezondheidsindex, maar hiermee moeten wel vijf bijkomende convenants gefinancierd worden.

Intussen is duidelijk dat in 2015 een zware bijkomende besparingsoperatie zal volgen. Voorlopig zijn enkel besparingspercentages bekend gemaakt, nog geen concrete cijfers. Het is wel al duidelijk dat dit diep zal snijden in de werkingen, die vaak al ondergefinancierd zijn. Op de werkingssubsidies voor collectiebeherende organisaties zal 4% bespaard worden, op de werkingssubsidies voor niet-collectiebeherende organisaties 5%, voor het steunpunt en de projecten bedraagt het besparingspercentage dit 7,5% en voor de ondersteuning van gemeenten en provincies loopt dit op tot 10%.

Analyse:

In het vorige punt werd reeds vastgesteld dat voor een kwalitatieve uitvoering van het Cultureel-erfgoeddecreet een globale verhoging van de financiering noodzakelijk is.

Algemeen is er voor veel organisaties een grote discrepantie tussen de decretale eisen en de voorziene financiering. Doordat de beloofde inhaalbeweging er niet kwam, blijft de investering van de Vlaamse Gemeenschap in de erkende musea ingedeeld bij het Vlaamse niveau gering ten opzichte van het totale werkingsbudget van deze musea. De musea blijven sterk afhankelijk van de inkomsten van de eigen inrichtende macht. Ook die inrichtende machten, waaronder veel gemeentes en provincies zijn, staan onder sterke financiële druk en besparen.

De besparingen van de voorbije jaren zorgen voor een langzaam imploderen van de sector, waardoor eerder bekomen resultaten verloren dreigen te gaan. De voor 2015 aangekondigde besparingen zijn in dat opzicht de spreekwoordelijke druppel. Organisaties kunnen dit niet blijven opvangen zonder toe te geven op de kwaliteit en het bereik van de werking. De dagelijkse werking van cultureel-erfgoedorganisaties staat hierdoor onder druk, bij sommige organisaties raakt dit aan de kern van de werking. De verwachting dat zowel verbredend als verdiepend gewerkt moet worden, is op deze manier onhoudbaar.

De Vlaamse overheid speelde een belangrijke rol bij het op de kaart zetten van de cultureel-erfgoedsector. De huidige onderfinanciering en besparingen hollen de sector evenwel van binnenuit uit.

Aanbeveling:

⇒ Duidelijke keuzes dringen zich op. Wil de Vlaamse Regering het cultureel-erfgoedlandschap, zoals ze dat de voorbije tien jaar mee vormgaf, behouden en verder uitbouwen? Dan zijn fundamentele financiële injecties noodzakelijk, geen afbouw van de ondersteuning.

6.2 Werkingssubsidies aan organisaties

Beschrijving:

Het Cultureel-erfgoeddecreet voorziet subsidies voor verschillende types Cultureel-erfgoedorganisaties. Deze types organisaties worden eerst beschreven, voor hier een overkoepelende analyse van te maken.

1. Vlaams ingedeelde organisaties

Indeling bij het Vlaamse niveau betekent dat musea en culturele archiefinstellingen een werking en uitstraling hebben relevant voor Vlaanderen/internationaal, die ze voldoende relevant maakt om een werkingssubsidie te ontvangen. Hiervoor wordt onder andere rekening gehouden met het belang van de aanwezige collectie cultureel erfgoed, de geografische reikwijdte van het thema en de werking, de verantwoordelijkheid die de organisatie opneemt in Vlaanderen, de kwaliteit van de werking en het beheer en de mate van kennis en expertise die de organisatie bezit.

Voor de culturele archiefinstellingen begon een nieuwe beleidsperiode in 2013, voor de musea in 2014.

Momenteel zijn er 5 culturele archiefinstellingen en 21 musea ingedeeld bij het Vlaamse niveau. Daarnaast ontvangt 1 culturele archiefinstelling een werkingssubsidie als Nederlandstalige culturele archiefinstellingen met een kwaliteitslabel die het culturele leven in het hoofdstedelijk gewest Brussel documenteert.

Het totale budget 2014 voor deze organisaties zag er als volgt uit:

- 21 musea: 8.840.000 euro. Het gemiddelde subsidiebedrag is 421.000 euro, de mediaan 368.000 euro.
- 6 culturele archiefinstellingen: 6.231.000 euro. Het gemiddelde subsidiebedrag is 1.038.000 euro, de mediaan 1.061.000 euro.

2. de Vlaams Erfgoedbibliotheek

Voor de erfgoedbibliotheek is er geen indeling bij het Vlaamse niveau voorzien en ook geen rechtstreekse ondersteuning door het Vlaamse bestuursniveau. Om de zichtbaarheid van de sector te verhogen en om de noden en behoeften beter in kaart te krijgen, subsidieert de Vlaamse overheid een samenwerkingsverband van erfgoedbibliotheek, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

Een nieuwe beleidsperiode begon in 2013. De organisatie ontvangt in 2014 312.000 euro.

3. Archiefbank Vlaanderen

Archiefbank Vlaanderen is een register van privaatrechtelijke archieven in Vlaanderen, beheerd door een samenwerkingsverband van culturele archiefinstellingen. Het in kaart brengen van het privaatrechtelijk archivalische erfgoed verbetert de vrijwaring, de publieksgerichte en wetenschappelijke valorisatie van dit erfgoed verbeterd en creëert een groter draagvlak voor het archivalische erfgoed.

Een nieuwe beleidsperiode begon in 2013. De organisatie ontvangt in 2014 290.000 euro.

4. Samenwerkingsverbanden internationale profilering

De samenwerkingsverbanden met het oog op de internationale profilering van kunstcollecties zorgen, samen met de subsidies voor internationale projecten, voor een internationalisering van het cultureel-erfgoedbeleid.

Momenteel zijn er drie gesubsidieerde organisaties, die in 2014 een totaal bedrag van 470.000 euro ontvangen. Het gemiddelde subsidiebedrag is 156.667 euro, de mediaan 132.000 euro.

5. Landelijke expertisecentra en organisaties volkscultuur

Collectiebeherende organisaties die gesubsidieerd worden op het Cultureel-erfgoeddecreet krijgen de taak hun expertise te delen met het brede cultureel-erfgoedveld. Dit is een bijkomende taak en de expertisedeling kan nooit velddekkend zijn, zeker niet met de momenteel voorziene middelen.

Het decreet voorziet daarom in de subsidiëring van expertisecentra voor cultureel erfgoed met een advies- en dienstverlenende functie, gericht op het gehele cultureel-erfgoedveld en op (private) erfgoedbeheerders die de zorg voor en de ontsluiting van het erfgoed niet als kerntaak hebben. De landelijke cultureel-erfgoedorganisaties voor volkscultuur nemen een soortgelijke taak op, maar werken met een netwerk van verenigingen die voornamelijk door vrijwilligers worden gestuurd.

Een nieuwe beleidsperiode begon in 2012. Momenteel zijn er 11 expertisecentra en organisaties volkscultuur. Deze ontvangen in 2014 een totaal subsidiebedrag van 2.996.000 euro. Het gemiddelde bedrag is 272.000 euro, de mediaan 289.000 euro.

6. Faro, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

FARO, Vlaams steunpunt voor Cultureel Erfgoed, ontstond in 2008 uit de fusie van Culturele Biografie Vlaanderen vzw en het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw. Het steunpunt vertaalt het beleid van

de overheid, signaleert ontwikkelingen in het veld aan de overheid en ondersteunt de organisaties in het veld in de uitvoering van het cultureel-erfgoedbeleid.

Het steunpunt heeft als kerntaken: praktijkontwikkeling, praktijkondersteuning en beeldvorming en communicatie.

Een nieuwe beleidsperiode begon in 2012. Sinds dat jaar is ook de organisatie van Erfgoeddag structureel toegevoegd aan de werkingssubsidie van FARO, zoals gevraagd werd in de vorige landschapstekening.

Het steunpunt ontvangt in 2014 een subsidie van 1.854.000 euro.

7. Cultureel-erfgoedpublicaties

De Vlaamse Gemeenschap ondersteunt periodieke en niet-periodieke cultureel-erfgoedpublicaties om kennis en debat over het erfgoed te voeden en versterken.

In 2014 is er een budget van 107.000 euro voor 4 periodieke publicaties. Het budget voor de niet-periodieke publicaties is een gemeenschappelijk budget, opgenomen op de Kunstenbegroting. Het erfgoedgedeelte hiervan wordt in 2016 naar de erfgoedmiddelen overgedragen.

Analyse van de werkingssubsidies aan de organisaties:

Los van de hoge eisen die gesteld worden in verhouding tot de middelen, is de huidige procedure voor Vlaamse indeling en subsidiëring erg zwaar. In het huidige decreet gebeurde reeds een eerste rationalisering van de criteria.

De keuze om enkel het overkoepelende samenwerkingsverband de Vlaamse Erfgoedbibliotheek te ondersteunen, is een overgangsmaatregel die permanent dreigt te worden. De keuze om erfgoedbibliotheek niet in te delen bij en te subsidiëren op het Vlaamse niveau was nochtans in eerste instantie een pragmatische keuze. Sommige erfgoedbibliotheek ontvangen immers wel financiering van andere onderdelen van de Vlaamse overheid, maar niet voor hun cultureel-erfgoedwerking (maar bijvoorbeeld wel voor de werking als universiteitsbibliotheek).

Netwerking en expertisedeling spelen een cruciale rol in het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid. Het voorbije decennium werd hiervoor een fijnmazig netwerk uitgebouwd, met niet alleen een centrale rol voor collectiebeherende organisaties, maar ook voor ondersteunende organisaties zoals cultureel-erfgoedcellen en expertisecentra. Deze organisaties focussen vaak op kleinere en niet-gesubsidieerde organisaties en particulieren, die ook niet noodzakelijk de zorg voor het erfgoed als voornaamste taak hebben. Zonder deze ondersteuning zouden de snelle ontwikkelingen in het Vlaamse cultureel-erfgoedveld onmogelijk geweest zijn. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de voortrekkersrol die Vlaanderen speelt op het vlak van immaterieel erfgoed, precies doordat er structuren voorzien zijn om vaak kleinere niet-professionele actoren te ondersteunen.

Binnen dit netwerk speelt FARO de rol van spin in het web, die verbanden legt, kennis ontsluit en ondersteunt.

Aanbevelingen:

⇒ De voornaamste aanbevelingen bij het beoordelingssysteem zijn reeds gemaakt in hoofdstuk 2:   - Een gelijktijdige indiendatum voor alle organisaties op het Cultureel-erfgoeddecreet kan een belangrijke eerste stap zijn naar de nivellering van de historische gegroeide verschillen.- Ook het verhogen van de decretale minima en het wegwerken van het onevenwicht hierin tussen de deelsectoren, zou hiertoe bijdragen.- Adviseren binnen de grenzen van een gekend budget zou het rangschikken van aanvraag-dossiers eenvoudiger maken.- De mogelijkheid van een vorm van preadvies, waarbij bijvoorbeeld enkel op feitelijke onjuist-

heden gereageerd kan worden, moet onderzocht worden.

Daarnaast geeft de Adviescommissie ook volgende aanbevelingen:

- ⇒ Een verdere rationalisering van de criteria voor Vlaamse indeling en subsidiëring zou meer tijd vrijmaken voor de inhoudelijke beoordeling van de aanvragen. Eventuele wijzigingen moeten gebeuren in samenspraak met de sector.
- ⇒ Voor erfgoedbibliotheken moet de mogelijkheid van indeling bij het Vlaamse niveau en subsidiëring voorzien worden. Wanneer dit op korte termijn niet mogelijk blijkt, moet hierop een duidelijke visie ontwikkeld worden, gekoppeld aan een tijdspad en verdere overgangsmaatregelen.
- ⇒ Het steunpunt, de expertisecentra en de organisaties Volkscultuur spelen een cruciale rol in het huidige erfgoedlandschap. Het verzekeren van de continuïteit van deze werkingen is een voorwaarde voor het behoud van het veld in zijn huidige sterk vernetwerkte vorm.

6.3 De ondersteuning van gemeentes en provincies

Beschrijving:

De voornaamste wijziging in het Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 is de aanpassing van de regelgeving aan het Planlastendecreet. Door subsidieaanvragen te koppelen aan de beleids- en beheerscyclus (BBC) vermindert de planlast voor de betrokken provincies en gemeenten.

8. Ondersteuning van steden op basis van beleidsprioriteiten

Met vijf grote kunststeden worden geen convenants meer gesloten: Antwerpen, Brugge, Gent, Leuven en Mechelen. Ze ontvangen voortaan werkingssubsidies voor de uitvoering van Vlaamse beleidsprioriteiten voor cultureel erfgoed, waarop via de gemeentelijke meerjarenplanning ingeschreven kan worden

Voor de beleidsperiode 2014 -2019 zijn volgende beleidsprioriteiten vastgelegd:

- het inzetten op digitaal cultureel erfgoed;
- het inzetten op religieus cultureel erfgoed;
- het inzetten op culturele archieven;
- het ondersteunen van vrijwilligerswerkingen.

De eerste beleidsperiode begon in 2014. In 2014 is er voor de vijf steden een budget van 1.586.000 euro.

9. Ondersteuning van provincies op basis van beleidsprioriteiten

Ook met de provincies worden geen convenants meer gesloten. Ze kunnen via de provinciale meerjarenplanning inschrijven op Vlaamse beleidsprioriteiten.

Voor de beleidsperiode 2014 -2019 zijn volgende beleidsprioriteiten vastgelegd:

- het ontwikkelen van een regionaal netwerk van cultureel-erfgoeddepots;
- het ontwikkelen van een dienstverlening voor cultureel-erfgoedbeheerders;
- het coördineren en opzetten van regionale aggregatie- en preservatie-initiatieven voor digitaal cultureel erfgoed.

De eerste beleidsperiode begon in 2014. In 2014 is er voor de vijf steden een budget van 1.860.000 euro.

10. Cultureel-erfgoedconvenants met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de VGC

Het nieuwe decreet voorziet enkel nog in Cultureel-erfgoedconvenants met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de VGC. Als ze nog subsidie wilden ontvangen, moesten convenantsteden die niet behoren tot de 5 kunststeden uitbreiden naar intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Als een convenant wordt gesloten met een intergemeentelijk samenwerkingsverband, betekent dit dat die gemeenten gezamenlijk een lokaal cultureel-erfgoedbeleid voeren. Een convenant betreft het volledige lokale cultureel-erfgoedbeleid en niet enkel de werking van de cultureel-erfgoedcel. De cultureel-erfgoedcel speelt wel een centrale rol bij het in kaart brengen van de collecties en bij de uitbouw en ondersteuning van een netwerk van professionele en niet-professionele cultureel-erfgoedactoren.

Het cultureel-erfgoedconvenant met de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) omvat naast de doelstellingen van de convenants met lokale besturen, ook bepalingen omtrent de beleidsprioriteiten van de provincies, zoals het depotbeleid.

Een nieuwe beleidsperiode voor de cultureel-erfgoedconvenants begint in 2015. Een beslissing over de ingediende aanvragen moet nog genomen worden. De beleidsperiode van het convenant met de VGC is afwijkend. Dit loopt van 2012 tot 2016.

In 2014 ontvingen 17 convenants (VGC inbegrepen) 4.592.000 euro werkingsmiddelen. Het gemiddelde bedrag is 270.500 euro, de mediaan 286.000 euro.

In 2014 hebben 34% van de Vlaamse gemeenten een convenant, die 35% van de Vlamingen vertegenwoordigen. Met de steden met beleidsprioriteiten erbij wordt dit 36% van de Vlaamse gemeenten convenant en 51% van de Vlamingen vertegenwoordigen.

Het convenant met de VGC is gesloten voor het gehele grondgebied van het Brusselse Gewest.

Analyse:

Zoals reeds vastgesteld in punt 4.3 is het complementaire beleid een van de sterktes van het Vlaamse cultureel-erfgoedveld. Het is onduidelijk hoe dit gecontinueerd kan worden wanneer de culturele werking van een van deze niveaus (de provincies) afgebouwd wordt. Mede hierdoor is er nood aan een visie op de verdere uitbouw van het complementaire beleid en de rol van de cultureel-erfgoedconvenants hierin.

De lokale convenants hebben een steeds grotere dekkingsgraad. Dat de lokale convenants een verschil maken, mag blijken uit het verschil in cultureel-erfgoedwerking tussen gemeenten die deel uitmaken van een convenant en gemeenten die dat niet doen.

De criteria voor het sluiten van een convenant staan evenwel niet op punt. Zoals reeds opgemerkt in de vorige landschapstekening is het bevolkingsaantal geen goede basis voor het bepalen van het subsidiebedrag.

De middelen voor nieuwe lokale convenants werden de voorbije jaren verhaald op bestaande convenants, waardoor niet meer de decretale minimumbedragen toegekend worden. Wanneer dit niet gegarandeerd kan worden voor de reeds bestaande convenants, stelt de commissie zich vragen bij de zin van verdere uitbreiding en de mogelijkheid tot jaarlijkse indiening.

Aanbevelingen:

- ⇒ Het complementaire beleid veronderstelt het voorzien van regionale dienstverlening, hoe deze dienstverlening ook vorm gegeven wordt.
- ⇒ Mede door de wijzigende rol van de provincies is er nood aan een visie op de verdere uitbouw van het complementaire beleid en de rol van de cultureel-erfgoedconvenants hierin.
- ⇒ De commissie herhaalt dat het bevolkingsaantal geen goed criterium is voor het toekennen van subsidies aan intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Het aanwezige (zw)erfgoed, de aanwezige actoren en de voorgenomen acties zijn hiervoor veel relevantere indicatoren.
- ⇒ Ook de bereidheid van de lokale overheid om zelf te investeren in de erfgoedwerking zou meer moeten doorwegen. Deze facetten worden wel meegenomen bij het al dan niet toekennen van een convenant, maar onvoldoende bij het bepalen van de hoogte van het subsidiebedrag.

6.4 De subsidiëring van cultureel-erfgoedprojecten

Beschrijving:

Door subsidiëring van cultureel-erfgoedprojecten kunnen leemtes worden opgevuld, kunnen tijdelijke en kortlopende impulsen worden gegeven en kan zich een nieuwe dynamiek ontwikkelen. In overeenstemming met het complementaire cultureel-erfgoedbeleid met de andere bestuursniveaus focust de Vlaamse Gemeenschap met haar projectsubsidies op ontwikkelingsgerichte projecten met een voorbeeldwerking, uitstraling of reikwijdte voor Vlaanderen. Ook de internationale dimensie komt, met de projectsubsidies voor internationale projecten, aan bod.

Het Cultureel-erfgoeddecreet van 2008 voorzag niet langer in projectsubsidies voor organisaties die reeds een werkingssubsidie ontvangen op het Cultureel-erfgoeddecreet. Het Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 voorziet hier opnieuw in voor:

- internationale projecten die de normale werking overstijgen;
- Europese projecten die cofinanciering vereisen.

Daarnaast is er sinds kort een reglement voor de ondersteuning van expertise-ontwikkeling van erfgoedwerkers in het buitenland, met in 2014 een beperkt budget van 30.000 euro.

Het budget voor projectsubsidies is tussen 2009 en 2014 gedaald van 2.128.000 euro naar 1.208.000 euro.

Analyse:

Het is positief dat er voor organisaties die werkingssubsidies ontvangen opnieuw mogelijkheden zijn om subsidies voor internationale projecten aan te vragen. Hiervoor moeten dan wel voldoende middelen voorzien worden. De criteria voor deze projecten zijn ook nog niet volledig aangepast aan de behoeften van de sector.

Sommige projecten zijn wel relevant voor Vlaanderen, maar voldoen niet aan de bepaling dat ze 'ontwikkelingsgericht' moeten zijn. In zulke gevallen zou het mogelijk moeten zijn deze bepaling breder te interpreteren.

Zoals reeds vermeld bij het kwaliteitslabel zou het ook een meerwaarde zijn als er een mogelijkheid zou bestaan voor innoveringssubsidies om (blijvend) aan de criteria te voldoen, al moet dit niet noodzakelijk door Vlaanderen opgenomen worden.

Mede door de beperkte middelen worden er momenteel nog te weinig kwaliteitsvolle internationale projecten ingediend. Ook voor de internationale projecten die de normale werking van een gesubsidieerde organisatie overstijgen, staan de criteria nog niet helemaal op punt.

De systematische afkalving van het budget voor de projectsubsidies is onhoudbaar. De voorbije periode is het budget voor projectsubsidies met 43% gedaald van 2.128.000 euro naar 1.208.000 euro, terwijl de scope van de projecten verbreed is. Dat is ruim onvoldoende. De tekorten in de werkingssubsidies mogen niet verhaald worden op de projectsubsidies.

Aanbevelingen:

⇒ De middelen voor de projectsubsidies moeten terug verhoogd worden, zodat ze op een aanvaardbaar niveau komen.

- ⇒ Bij een eventuele decreetswijziging dienen de beoordelingscriteria herbekeken te worden, zodat met name de internationale projecten kunnen beantwoorden aan de werkelijke noden in het veld.
- ⇒ Begeleiding en informatieverstrekking rond de mogelijkheden van internationale projecten zijn noodzakelijk. FARO kan hierin, samen met het agentschap Kunsten en Erfgoed, een belangrijke rol spelen.

7. Afstemming en interactie met verwante beleidsdomeinen

7.1 Afstemming cultureel-erfgoedbeleid en onroerend-erfgoedbeleid

Beschrijving:

Binnen de Vlaamse overheid is er een geïnstitutionaliseerd onderscheid tussen de beleidsdomeinen onroerend en cultureel erfgoed. Onroerend erfgoed is een grondgebonden gewestmaterie, cultureel erfgoed een persoonsgebonden gemeenschapsmaterie. Andere besturen maken soms wel een onderscheid tussen beide sectoren op het vlak van erfgoedzorg, maar niet op het vlak van ontsluiting. De expertise hiervoor is immers meestal geconcentreerd bij één -doorgaans culturele dienst. Voor het publiek is dit administratieve onderscheid al helemaal niet relevant. Ook in internationale dossiers en fora dekt 'cultural heritage' vaak de verschillende types erfgoed.

Op Vlaams niveau is er administratieve samenwerking en afstemming tussen het agentschap Kunsten en Erfgoed (bevoegd voor cultureel erfgoed) en het agentschap Onroerend Erfgoed. Dit gebeurt vooral ad hoc en dossiergebonden.

Analyse:

De institutionele opdeling bemoeilijkt de natuurlijke wisselwerking tussen het cultureel en onroerend erfgoed. In de voorbije beleidsperiode gebeurde er niet genoeg om dit probleem decretaal en structureel te verhelpen.

Hoewel het nieuwe Onroerend-erfgoeddecreet kansen biedt, is onvoldoende afgestemd met de cultureel-erfgoedsector. Zo is de erkenning van archeologische depots onvoldoende afgestemd met de bepalingen in het cultureel-erfgoeddecreet en zijn ook onvoldoende middelen voorzien voor de uitbouw hiervan.

Aanbevelingen:

- ⇒ Verdere afstemming tussen cultureel en onroerend erfgoed blijft noodzakelijk, zowel met betrekking tot de decreetale bepalingen als voor de werking in de praktijk.
- ⇒ De Adviescommissie herhaalt daarnaast het pleidooi, reeds gemaakt in de vorige landschapstekening, voor één overkoepelend afsprakenkader tussen de Vlaamse overheid en de lokale en de regionale besturen voor de ondersteuning van zowel het cultureel-erfgoedbeleid als het onroerend-erfgoedbeleid.

7.2 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoeddecreet en het Kunstendecreet

Beschrijving:

Er is een nieuw Kunstendecreet met grote impact op de kunstensector, maar niet rechtstreeks op cultureel-erfgoedorganisaties.

Met name een aantal musea die werken rond hedendaagse kunstpraktijk, maar ook sommige expertisecentra, bevinden zich op het raakvlak tussen kunsten en erfgoed. In het verleden ontvingen

deze organisaties soms werkingssubsidies via beide decreten. Dit is zoveel als mogelijk afgebouwd door organisaties één hoofdingang te laten kiezen voor werkingssubsidies (niet voor projectsubsidies).

Zo is bij de museumronde van 2013 de kunstensubsidie voor S.M.A.K. overgeheveld naar de cultureel-erfgoedbegroting en is er één beheersovereenkomst gesloten voor het geheel van de werking.

Momenteel zijn er nog twee organisaties die een werkingssubsidie ontvangen zowel op het Cultureel-erfgoeddecreet als op het Kunstendecreet. In beide gevallen gaat het in principe om duidelijk onderscheiden werkingen:

- M in Leuven ontvangt een cultureel-erfgoedsubsidie als museum en een kunstensubsidie voor zijn hedendaagse kunstenwerking (die geen collectiewerking of verzamelbeleid omvat).
- Het op het Cultureel-erfgoeddecreet gesubsidieerde CVAa (Centrum Vlaamse Architectuurarchieven) is onderdeel van het op het Kunstendecreet gesubsidieerde VAI (Vlaams Architectuurinstituut), maar ook deze werkingen zijn duidelijk onderscheiden.

Daarnaast wordt de culturele werking van het IJzermemoriaal door het Memoriaaldecreet ook volledig opgevolgd binnen de afdeling Erfgoed van het agentschap Kunsten en Erfgoed (het festival Ten Vrede werd voorheen gesubsidieerd binnen het Kunstendecreet). De onroerend-erfgoedwerking wordt opgevolgd door het agentschap Onroerend Erfgoed.

Het gebeurt wel frequenter dat organisaties die op het ene decreet een werkingssubsidie ontvangen op het andere decreet een projectsubsidie ontvangen. Sommige van deze projecten bevinden zich op het raakvlak van beide sectoren. Een uitloper van zo'n project is het in 2014 gelanceerde TRACKS, een online toolbox voor de kunstensector, ontwikkeld door PACKED in samenspraak met heel wat erfgoedorganisaties.

Analyse:

De vorige landschapstekening stelde reeds de vraag of het wel opportuun is dat organisaties zich zowel tot het Kunstendecreet als het Cultureel-erfgoeddecreet richten voor het ontvangen van werkingsmiddelen. Zeker bij de musea leidde dat tot een onevenwicht door het verschil in de op beide decreten beschikbare bedragen, terwijl de gesubsidieerde werkingen soms overlaptten. Het is positief dat dit onderscheid grotendeels is weggewerkt.

Het is evenzeer positief dat voor organisaties die op een van beide decreten een werkingssubsidie ontvangen, op het andere decreet projectsubsidies mogelijk blijven.

Aanbeveling:

⇒ Het is positief dat het voor organisaties enkel nog mogelijk is werkingssubsidies op zowel het Cultureel-erfgoeddecreet en het Kunstendecreet te ontvangen, wanneer het duidelijk onderscheiden werkingen betreft. De synergie tussen beide sectoren mag hierdoor niet verloren gaan. Het is belangrijk dat het cultureel-erfgoedveld een brede blik houdt, ook naar andere sectoren.

7.3 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoeddecreet en het Vlaams Archiefdecreet

Beschrijving:

In 2010 werd het Vlaams Archiefdecreet gepubliceerd. Dit decreet voorziet regels voor een effectieve en efficiënte regeling voor het archiefbeheer bij de publiekrechtelijke zorgdragers, met als doel een kwaliteitsvol archiefbeheer. In 2012 vernietigde het Grondwettelijk Hof evenwel een aantal artikelen van dit decreet.

Het decreet heeft betrekking op publiekrechtelijke bestuursarchieven, maar is relevant in een cultureel-erfgoedcontext omdat deze archieven (OCMW-archieven, stadsarchieven, ...) in aanmerking kunnen komen voor een kwaliteitslabel voor een deelwerking rond een cultureel-erfgoedcollectie. Het in het decreet voorziene register van deze bestuursarchieven zal zo veel mogelijk afgestemd worden met de Archiefbank Vlaanderen.

Analyse:

Heel wat archieven hebben zowel een juridisch-administratieve taak als een culturele werking. Een kwaliteitsvolle culturele werking wordt beoordeeld op basis van het Cultureel-erfgoeddecreet en levert een kwaliteitslabel als culturele archiefinstelling op. Een kwaliteitsvolle culturele werking en een kwaliteitsvolle werking op het juridisch-administratieve vlak gaan hand in hand en sluiten bij elkaar aan.

Aanbeveling:

⇒ Het Cultureel-erfgoeddecreet en het Vlaams Archiefdecreet moeten nog beter op elkaar afgestemd worden, zeker op terminologisch vlak.

7.4 Wisselwerking tussen het Cultureel-erfgoeddecreet en Toerisme

Beschrijving:

Interactie tussen cultureel erfgoed en toerisme vormt voor beide sectoren een meerwaarde. Cultureel erfgoed vormt een grondstof voor toerisme, terwijl de toeleiding door de toeristische sector belangrijk is voor de aandacht voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed.

De 'waarde van erfgoed', waar de laatste jaren veel over geschreven is, blijkt niet zo makkelijk te becijferen. De financiële/economische waarde van cultureel erfgoed is in ieder geval heel reëel en is vaak verbonden met het toeristische potentieel ervan.

Er gaan dan ook aanzienlijke investeringssubsidies vanuit het Vlaamse toerismebeleid naar erfgoedactoren. Van 2009 tot 2013 kende Toerisme Vlaanderen meer dan € 15.000.000 euro toe aan cultureel-erfgoedgerelateerde projecten, heel wat meer dan de projectsubsidies op het Cultureel-erfgoeddecreet. Heel wat van deze middelen gingen naar organisaties die ook werkingsubsidies ontvangen op het Cultureel-erfgoeddecreet. Toerismesubsidies betreffen vaak infrastructurele ingrepen, die op het Cultureel-erfgoeddecreet niet mogelijk zijn.

Na het Groot Onderhoud van 2013, met als thema Toerisme en Erfgoed, is structureel overleg opgestart tussen Toerisme Vlaanderen en het agentschap Kunsten en Erfgoed. Bij Toerisme Vlaanderen is ook een medewerker aangenomen die werkt aan een visienota over de relatie tussen toerisme en kunsten/erfgoed, zoals er ook al een nota is over de relatie toerisme – onroerend erfgoed.

Analyse:

Het is positief dat beide sectoren naar elkaar toegroeien, maar er is nog een lange weg te gaan. Op het vlak van publieksontsluiting gaat het vaak om twee kanten van een zelfde medaille.

Aanbeveling:

⇒ Zowel beleidsmatig als in de praktijk is nog veel afstemming nodig tussen de cultureel-erfgoed- en toerismesector. Zeker op het vlak van de beoordeling van projectsubsidies moet er op Vlaams niveau meer samenwerking zijn.

8. Thematische analyse van het gesubsidieerde cultureel-erfgoedveld

8.1 Statuut van de erkende en/ of gesubsidieerde organisaties

Beschrijving:

Bijzonder aan het Cultureel-erfgoeddecreet is dat het op basis van dezelfde regelgeving voorziet in de ondersteuning van privaatrechtelijk en publiekrechtelijke organisaties, i.c. gemeentes en provincies:

- 18 van de 21 Vlaams ingedeelde musea worden beheerd door gemeentes of provincies, 3 zijn vzw's (waarvan één een samenwerking is tussen een gemeente en een provincie);
- 4 van de op het Cultureel-erfgoeddecreet gesubsidieerde culturele archiefinstellingen zijn vzw's, 1 is onderdeel van een universiteit en 1 wordt beheerd door een overheid;
- de expertisecentra, de organisaties voor volkscultuur, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, Archiefbank en FARO zijn allen vzw's;
- de werking met beleidsprioriteiten wordt uiteraard uitgevoerd door steden en vzw's;
- cultureel-erfgoedconvenants worden gesloten met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die verschillende rechtsvormen aannemen.

In het verleden werden heel wat overheidscollecties omwille van praktische redenen beheerd door vzw's, waarvoor de stad of de provincie de eindverantwoordelijkheid droeg. Door het Gemeente- en Provinciedecreet zijn de mogelijkheden van verzelfstandiging van stedelijke diensten sterk beperkt. 'Stedelijke' of 'provinciale' vzw's moeten daardoor in de meeste gevallen omgevormd worden tot stedelijke diensten of tot verzelfstandigde organisaties, zoals autonome gemeentebedrijven (AGB's) of autonome provinciebedrijven (APB's).

Analyse:

Het Cultureel-erfgoeddecreet maakt het mogelijk een beleid te voeren voor organisaties met een uiteenlopend juridisch statuut. Hier moet dan ook voldoende flexibel mee omgegaan worden.

Organisaties die een werkingssubsidie ontvangen, hebben een cultureel-erfgoedwerking als een van de hoofdtaken. Bij organisaties die een projectsubsidie ontvangen, is dat niet noodzakelijk het geval. Hier bestaat de specifieke problematiek dat de toegankelijkheid van de projectresultaten en van de collecties zelf ook op langere termijn gegarandeerd moet worden, ook bij privébeheerders.

Aanbeveling:

⇒ Specifiek voor de projectsubsidies is het belangrijk dat de toegankelijkheid van het erfgoed en van de resultaten van een project ook op langere termijn gegarandeerd wordt. Zo nodig moet dit decretaal verankerd worden, bijvoorbeeld door het te koppelen aan het aspect duurzaamheid.

8.2 Zakelijke aspecten van de werking

Beschrijving:

De voorbije jaren was er zowel in de sector als bij de overheid een toenemende nadruk op de zakelijke kant van de werkingen. Dit omvat heel uiteenlopende zaken als financieel beheer, management, beleidsplanning, dataverzameling, marketingstrategie ...

Ook FARO schonk de voorbije jaren bijzondere aandacht aan dit onderwerp met het traject Erfgoed & Zaken. Belangrijk in dat opzicht is ook de (gedrags)code 'Goed Bestuur voor Cultuur' (ook wel 'Code Bilsen' genoemd, naar de commissie die het opstelde).

Van haar kant probeerde de Vlaamse overheid de voorbije jaren de verwachtingen in de beheersovereenkomsten en convenants meer in verhouding te brengen met de toegekende middelen.

FARO had de voorbije jaren bijzondere aandacht voor globale dataverzameling bij cultureel-erfgoedorganisaties, met name in het Prismaproject. Op basis hiervan publiceerde FARO ook heel wat analyses van het erfgoedveld, die op hun website gedownload kunnen worden.

Mede hierdoor is ook bij de gesubsidieerde organisaties ingezet op de verbetering van de dataverzameling.

Een terugkerend probleem bij de aanvraagbehandeling is de inschatting van de precieze kostprijs van de gesubsidieerde werkingen. Voor alle types organisaties geldt dat het niet evident is om de volledige kost van de werking in kaart te brengen. Dit versterkt naarmate de werking afhankelijk is van overkoepelende organisaties of besturen, wat vaak het geval is bij overheidsorganisaties. Personeelsbudgetten, infrastructuurkosten, inkomsten, ... worden hierdoor vaak op verschillende posten geboekt en zijn niet eenduidig aan elkaar te koppelen. Hierin zijn de voorbije jaren stappen gezet, maar het blijft moeilijk een duidelijk zicht te krijgen op de kostenstructuur, wat onderlinge vergelijking bemoeilijkt.

Het in kaart brengen van de werkingskosten van privaatrechtelijke organisaties is makkelijker, waardoor het financiële beheer doorgaans transparanter is. Tegelijk valt bij privaatrechtelijke organisaties op dat het aandeel van de subsidies van de Vlaamse Gemeenschap in de totale werkingskost vaak significant hoger is dan bij instellingen en organisaties die afhangen van een gemeente of provincie.

De voorbije jaren is door heel wat actoren ingezet op diverse vormen van alternatieve financiering, zoals sponsoring, donaties, prijsdifferentiëring en crowdfunding.

Analyse:

De ingezette evolutie naar een sterker zakelijk beheer en betere dataverzameling moet verdergezet worden.

Pas wanneer er een correct zicht is op de kostprijs van de werkingen kan een onderlinge vergelijking gemaakt worden en is een zinvolle benchmarking met binnen- en buitenlandse organisaties mogelijk. Het aantrekken van meer zakelijke profielen in de cultureel-erfgoedsector kan de kwaliteit van het zakelijke beheer verder versterken.

Het is positief dat er in de beheersovereenkomsten en convenants gestreefd wordt naar een evenwichtige verhouding tussen doelstellingen en toegekende middelen. De logische consequentie hiervan is wel dat als de middelen verlaagd worden, dit ook impact heeft op de uitvoering van de doelstellingen in de beheersovereenkomst.

Op het vlak van alternatieve financiering heeft de sector behoefte aan begeleiding en voldoende bruikbare instrumenten hiervoor. Het vinden van alternatieve financiering is vaak bijzonder arbeidsintensief en mag niet gezien worden als een wondermiddel. Het moet flankerend blijven voor het bestaande beleid en kan dit niet vervangen.

Aanbevelingen:

- ⇒ Er moet blijvend ingezet worden op een verdere verbetering van de dataverzameling, zeker met betrekking tot de totale kostprijs van cultureel-erfgoedwerkingen.
- ⇒ In de evaluatie van de beheersovereenkomsten en convenants moet rekening gehouden worden met de invloed van besparingen op de werkingssubsidies. Als een organisatie dat wil omwille van de impact van deze besparingen, moet het ook mogelijk zijn de beheersovereenkomst te heronderhandelen.

- ⇒ De expertise rond vormen van alternatieve financiering moet verder aangescherpt en gedeeld worden. De nood in het veld is heel reëel, organisaties moeten hierin ondersteund worden. Alternatieve financiering moet daarbij flankerend zijn voor het bestaande beleid, het kan dit niet vervangen.
- ⇒ Daarnaast is er ook behoefte aan andere flankerende maatregelen, zoals een indenniteitsregeling voor de verzekeringskosten van bruiklenen.

8.3 Wetenschappelijke onderbouw van het cultureel-erfgoedveld

Beschrijving:

De erfgoedexpertise in de academische wereld is verspreid over veel vakgroepen. Dit beperkt zich niet tot de in het decreet vermelde disciplines (museologie, archiefwetenschap en documentenbeheer, informatie- en bibliotheekwetenschap en etnologie), maar betreft bv. ook archeologie en geschiedenis. Tussen de verschillende disciplines is er bovendien een sterke onderlinge concurrentie, omwille van de moeilijke financiering.

Door de hoge publicatiedruk en de nadruk op internationale -Engelstalige- publicaties is er ook steeds minder plaats voor brede publieksontsluiting van academisch onderzoek. De universiteiten kampen met teruglopende middelen, onderzoeksmiddelen bij wetenschapsbeleid werden geschrapt,

...

Tegelijkertijd zoekt de academische wereld naar bijkomende middelen en samenwerkingen, onder meer in de erfgoedwereld. Hierdoor zijn er de voorbije jaren niet allen meer aanvragen voor (project)subsidies uit de academische wereld, maar ook steeds meer structurele en projectmatige samenwerking tussen de academische en de erfgoedwereld.

Ook inhoudelijk is er toenemende academische aandacht voor het cultureel-erfgoedveld. Dit uit zich in de vorm van nieuwe richtingen met sterke aandacht voor cultureel erfgoedwerking (zoals publieksgeschiedenis, maar ook de UNESCO-leerstoel in kritische erfgoedstudies), structurele samenwerkingsverbanden tussen onderwijsorganisaties en steeds meer mensen die in beide sectoren tegelijk actief zijn.

Voor het erfgoedbeheer in de academische instellingen zelf zijn er de voorbije periode duidelijke stappen genomen, zowel met betrekking tot academisch erfgoed, als bv ook voor de uitbouw van de academische erfgoedbibliotheken (niet enkel binnen de universiteiten, maar ook binnen de conservatoria).

Het eigen onderzoek in de cultureel-erfgoedorganisaties blijft kwetsbaar. Het is een van de vier basisfuncties, waar veel organisaties ook in willen investeren, maar het is vaak niet de prioriteit van diegenen die de financiering voorzien.

Op het vlak van opleiding bestaat sinds 2009 de Vlaamse Kwalificatiestructuur, waarmee de overheid vorm wil geven aan een gezamenlijk referentiekader voor onderwijsverstrekkers en het betrokken werkveld. Voor erfgoed wordt de beroepencluster rond behoud en beheer als eerste aangepakt, waar de grootste knelpunten ervaren werden. Momenteel wordt voor (cultureel én onroerend) erfgoed gewerkt aan een dossier behoudsmedewerker. Hierna zullen ook andere beroepen aan bod komen, zoals conservator-restaurator, waar ook een duidelijke behoefte aan is. Voor het bredere culturele veld worden daarnaast dossiers samengesteld bibliotheekmedewerker/informatie-bemiddelaar en bibliotheekdeskundige/informatiedeskundige.

Intussen blijkt dat een aantal opleidingen door de besparingen onder druk staat. Zo zou de Universiteit Antwerpen vanaf volgend jaar de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap niet meer aanbieden.

Analyse:

Een sterk erfgoedbeleid kan enkel ontwikkeld worden als het ondersteund wordt door goed onderzoek, door de organisaties zelf, maar ook door de academische wereld.

De benadering van erfgoed binnen het hoger onderwijs blijft nog sterk theoretisch. Het aantal stages is nog te beperkt, mede door de te korte masteropleidingen, wat ook een invloed heeft op de kwaliteit van de masterthesissen. In de toekomst zullen er hopelijk steeds meer stages ingebouwd worden in de opleidingen, wat tot een win-win voor beide sectoren kan leiden.

Ondanks de toenemende samenwerking met academische instellingen blijft het wetenschappelijk onderzoek in cultureel-erfgoedinstellingen erg kwetsbaar, zeker in tijden van besparing. Door de druk op beide sectoren bestaat er bovendien een reëel risico dat ze steeds meer evolueren naar gescheiden werelden, waarbij de academische sector zich enkel richt op een academisch publiek en de cultureel-erfgoedsector zich enkel richt op populariserende publiekswerking. Dit zou voor beide partijen een ernstige verschraling betekenen en voor de cultureel-erfgoedsector zelfs raken aan de fundamenten van de werking.

Aanbeveling:

⇒ Wetenschappelijk onderzoek blijft een fundamenteel onderdeel van cultureel-erfgoedwerking en moet als dusdanig geapprecieerd worden. Dit betekent dat cultureel-erfgoedactoren er zowel middelen als tijd voor vrij moeten kunnen maken.

8.4 Erfgoededucatie

Beschrijving:

Op basis van een sterkte-zwakteanalyse van de cultuureducatieve sector presenteerden de ministers van Cultuur en Onderwijs in 2012 de 'Beleidsnota Groeien in Cultuur'. Deze nota schetst een gemeenschappelijk strategisch beleidskader en een eerste actieplan voor een wisselwerking tussen cultuur, jeugd en onderwijspraktijk. In 2013 volgde de nota 'Doorgroeien in cultuur', die een strategisch beleidskader uitzet voor cultuureducatie voor volwassenen (18-plussers).

De voorbije jaren waren er heel wat initiatieven die cultuureducatie zowel bij professionelen als bij het publiek verder op de kaart zetten, zoals de dagen voor Cultuureducatie en de Kunstendag voor kinderen.

Elke vorm van publiekswerking, een van de vier basisfuncties van een cultureel-erfgoedwerking, is in bepaald opzicht natuurlijk een vorm van erfgoededucatie. Beleidsmatig wordt met erfgoededucatie vooral de meer actieve vormen van educatieve publieksbegeleiding bedoeld.

Naar kinderen en jongeren is deze taak in het decreet van 2012 met name bij musea nog concreter verwoord. Het decreet vraagt van musea bijzondere aandacht voor 'een aanbod op het vlak van actieve en passieve publieksbegeleiding dat gericht is op verschillende doelgroepen met bijzondere aandacht voor het bereiken van kinderen en jongeren' en dat ze 'rekening houden met het bereiken van een breed en gedifferentieerd publiek bij het bepalen van de openingsuren en het prijzenbeleid met bijzondere aandacht voor kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen'.

Analyse:

Cultuureducatie in brede zin is een van de basistaken van de cultureel-erfgoedsector. De sector bouwt op die manier mee aan een brede kennismaatschappij, hoewel die bijdrage te vaak nog onzichtbaar blijft.

Ondanks de positieve ontwikkelingen van de voorbije jaren blijft er een kloof tussen het onderwijs en de cultureel-erfgoedorganisaties. Voor cultureel-erfgoedorganisatie is het moeilijk om aan te sluiten bij de leerprogramma's en de financiële en praktische mogelijkheden van de scholen zijn beperkt.

De ontwikkelingen op het vlak van cultuureducatie zijn niet enkel relevant voor organisaties die werkingssubsidies ontvangen, maar voor het gehele cultureel-erfgoedveld. Hier liggen interessante mogelijkheden voor ontwikkelingsgerichte projecten, maar deze worden nog niet benut.

Aanbevelingen:

- ⇒ Er is nog een groot groeipotentieel voor samenwerking tussen het onderwijs en de cultureel-erfgoedsector, onder mee door het onderwijs vroeger bij cultureel-erfgoedprojecten te betrekken.
- ⇒ De actoren in het veld moeten gesensibiliseerd worden dat cultuureducatie een relevant onderwerp is voor ontwikkelingsgerichte projecten.

8.5 Immaterieel erfgoed

Beschrijving:

In 2010 presenteerde de minister van Cultuur haar visienota 'een beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen', die de manier uiteenzet waarop Vlaanderen de UNESCO-conventie voor het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed (2003) uitvoert. Het dynamische karakter van het immateriële erfgoed staat daarbij centraal.

De Vlaamse Gemeenschap bakent daarbij voor zichzelf drie opdrachten af:

- de uitbouw van een instrumentarium
- de versterking van de kennis en expertise
- het monitoren van de ontwikkelingen

Met het oog op 'het monitoren van de ontwikkelingen' brengt de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed sinds 2008 het immaterieel erfgoed systematisch in kaart. Deze inventaris maakt het erfgoed bekend en maakt een monitoring en kwalitatieve omgang ermee mogelijk. Opname op de inventaris gebeurt op basis van een reglement, na advies van een Expertencommissie Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Een tweede reglement legt de procedures en criteria vast op basis waarvan elementen die al in de Inventaris zijn opgenomen, kunnen voorgedragen worden voor nominatie op de UNESCO 'Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid', op het 'Register van programma's, activiteiten en acties die het best de principes van de conventie weerspiegelen'. Op dit laatste, vaak het 'Register van voorbeeldpraktijken' genoemd, is er momenteel een wachtlijst van meerdere jaren voor een nominatie mogelijk is. De aanvragen van voordrachten worden geadviseerd door een ad-hoc-commissie.

Het ICE-netwerk (het netwerk van de gesubsidieerde organisaties die werken rond immaterieel erfgoed) brengt de verschillende gesubsidieerde organisaties samen teneinde de werking rond immaterieel erfgoed te ondersteunen en versterken. Deze inbedding in de structurele werking van verschillende organisaties zorgt voor een verdere integratie, expertiseopbouw in het cultureel erfgoed, eerstelijnszorg en taakverdeling.

Analyse:

Veel organisaties in het cultureel-erfgoedveld zetten in de voorbije jaren in mindere of meerdere mate in op de uitvoering van dit beleid. In korte tijd is het immaterieel erfgoed hierdoor uitgegroeid

tot een volwaardig deel van cultureel-erfgoedwerkingen, niet enkel bij organisaties die traditioneel focusten op 'volkscultuur', maar bij een veelheid aan actoren. Dit is een zeer positieve evolutie.

Aanbevelingen:

- ⇒ Het blijft noodzakelijk te investeren in het expertisenetwerk en in intermediairen/erfgoedmakelaars die erfgoedgemeenschappen ondersteunen bij het uittekenen van een borgingsplan voor immaterieel erfgoed.
- ⇒ Ook het sensibiliseren en ondersteunen rond het begrippenkader en het dynamische karakter van immaterieel erfgoed blijft nodig. De integratie van immaterieel erfgoed in het cultureel-erfgoedbeleid mag daarbij niet leiden tot een compartimentering van het erfgoedverhaal, dat blijvend integraal benaderd moet worden.

8.6 Digitalisering

Beschrijving:

De digitale ontwikkelingen gingen de voorbije jaren erg snel. Ze hebben een diepe impact op alle facetten van de werking van de cultureel-erfgoedwerkingen, niet enkel preservatie en databanken, maar ook collectiebeleid, presentatie en communicatie. Er zijn heel wat initiatieven om deze ontwikkelingen te stroomlijnen en beheersbaar te houden.

Het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA) zal de komende jaren een vooraanstaande rol spelen als overkoepelend instituut. Momenteel bevindt het VIAA zich nog in opstartfase. Het werkte de voorbije periode vooral aan naambekendheid (o.m. via het project voor digitalisering van kranten uit de Eerste Wereldoorlog) en aan een strategisch plan voor de periode 2015-2019.

Mede met het oog op de opmaak van het strategische plan van het VIAA presenteerden de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, PACKED en Amsab-ISG een 'Analyse van de digitale noden van culturele archieven, erfgoedbibliotheken en musea in Vlaanderen'. Het gaat hier vooral om noden die te maken hebben met digitale lange-termijn-bewaring, beheer van digitale collecties, ontsluiting via virtuele platformen en technische ondersteuning en kennisdeling.

In 2010 werd CEST gelanceerd, de Cultureel Erfgoed Standaarden Toolbox, beheerd door het expertisecentrum PACKED.

Door het 'grenzeloze' karakter van de digitalisering hebben ook internationale ontwikkelingen een directe impact op het cultureel-erfgoedveld. Dat beperkt zich niet tot technologische ontwikkelingen (databanken, beschikbaarheid van beelden, ...), maar heeft ook betrekking op regelgeving.

Europeana is sinds 2010 een belangrijk Europees beleidsinstrument, met als doelstelling het digitale Europese cultureel erfgoed samen te brengen en hergebruik ervan te stimuleren. Het informele Europeana Vlaanderen Overlegplatform coördineert in Vlaanderen de impulsen die Europeana teweeg bracht.

Op Europees vlak werd vorige jaar een nieuwe PSI-richtlijn (Public Sector Information) goedgekeurd, wat een grote impact zal hebben op de vrije toegankelijkheid van informatie uit de cultureel-erfgoedsector. Momenteel loopt een procedure voor vertaling van deze richtlijnen naar Vlaamse wetgeving, wat waarschijnlijk tegen midden volgend jaar gebeurd zal zijn.

Steeds meer publicaties worden ook in Vlaanderen niet meer op papier uitgebracht, maar verschijnen enkel online. Door het ontbreken van een gecoördineerd verzamel- en bewaarbeleid voor deze born digital publicaties dreigt een 'digitaal zwart gat' te ontstaan in ons collectief geheugen. In opdracht van de Vlaamse overheid voert de Vlaamse Erfgoedbibliotheek momenteel

onderzoek naar de haalbaarheid van een organisatorisch kader voor het verzamelen van deze publicaties. De studie wordt eind 2014 opgeleverd.

Analyse:

De digitale ontwikkelingen vormen nog steeds een bijzonder grote uitdaging voor de cultureel-erfgoedsector. Veel organisaties worstelen met het op punt stellen van een digitale strategie en met het uitwisselbaar maken en houden van bestanden en databanken. Dit heeft een grote impact op de werking van de organisaties, zowel organisatorisch als financieel. Zo is het voorzien van adequate metadata bij digitale bestanden, nodig voor de ontsluiting, bewaring en uitwisseling ervan, een erg arbeidsintensieve taak.

In de sector is veel kennis aanwezig en er zijn ook veel bruikbare en kwalitatieve tools, maar het blijft moeilijk hier je weg in te vinden. Een instrument als CEST biedt een grote meerwaarde, maar in de praktijk blijft de drempel hoog om hier interactief mee aan de slag te gaan.

De steeds sterkere Europese nadruk op open data compliceert dit verhaal verder. Er is nog te weinig bewustzijn van de impact dat dit zal hebben op de erfgoedsector.

Ook de bredere auteursrechtenproblematiek blijft bijzonder actueel voor de cultureel-erfgoedsector. Deze problematiek is geen rechtstreeks gevolg van de digitaliseringsrevolutie, maar wordt er wel dringender en ingrijpender door.

Aanbevelingen:

- ⇒ Een duidelijke en overkoepelende visie van de overheid en de sector op de verschillende aspecten van de digitaliseringsproblematiek is dringend nodig. Dit omvat alle aspecten van digitaal erfgoed, bijvoorbeeld ook de aandacht voor born digital publicaties, metadata en de problematiek van open data, auteursrechten ...
Indien hier op korte termijn geen visie op ontwikkeld wordt, zal de sector voor voldongen feiten geplaatst worden, zoals nu reeds dreigt met de omzetting van de PSI-richtlijn.
- ⇒ Mede door het ontbreken van een overkoepelende visie blijven veel digitaliseringssystemen naast elkaar staan, zonder dat er afstemming is. Duurzaam digitaliseren veronderstelt niet enkel het gebruik van correcte formaten, maar ook het gebruik van software die onderlinge uitwisseling en doorzoekbaarheid mogelijk maakt.
- ⇒ De provincies nemen momenteel een belangrijke rol op als aggregatoren van digitale content. Bij een herverdeling van taken moet continuïteit voor deze taken verzekerd worden.

8.7 Internationale werking

Beschrijving:

Het Cultureel-erfgoeddecreet stimuleert samenwerking met buitenlandse organisaties. Het decreet vraagt eveneens om kennis en expertise uit het buitenland te betrekken om zo de expertise in het cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen te verhogen.

Voor de internationale profilering van kunstcollecties voorziet het decreet in de subsidiëring van samenwerkingsverbanden met dit expliciete doel.

Met het Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 kunnen organisaties die een werkingssubsidie ontvangen opnieuw projectsubsidies aanvragen, met name voor internationale projecten die de normale werking overstijgen en voor (Europese) matching-fundsprojecten. Daarnaast kunnen subsidies aangevraagd worden voor een verblijf in het buitenland dat relevant is voor de werking van de organisatie.

Analyse:

De Vlaamse overheid stelt een aantal doelstellingen voorop om een internationale wisseling te ontwikkelen. Bij de implementatie hiervan schort het niet zozeer aan visie of beleidsinstrumenten, maar wel aan middelen. Door de structurele onderfinanciering van de cultureel-erfgoedsector is het voor veel organisaties in de praktijk onmogelijk een kwalitatieve internationale werking uit te bouwen.

Er zijn daarnaast heel wat ontwikkelingen en mogelijkheden op internationaal en Europees niveau (Unesco, EU, Raad van Europa ...) Voor individuele organisaties is dit vaak een erg tijdrovend kluwen en is het bijvoorbeeld niet makkelijk de weg te vinden naar subsidielijnen en andere vormen van ondersteuning.

Aanbevelingen:

- ⇒ Wanneer van organisaties gesubsidieerd op het Cultureel-erfgoeddecreet een uitgebouwde internationale werking wordt verwacht, veronderstelt dit een verhoging van de middelen die hiervoor structureel ingezet worden. Eerst moet evenwel het ambitieniveau duidelijk gesteld worden. Wordt van alle organisaties een internationale werking verondersteld en wat wordt hier dan precies van verwacht? Pas wanneer dit bepaald wordt, is benchmarking mogelijk, ook van de benodigde middelen.
- ⇒ Het in kaart brengen van de bestaande internationale contacten zou een meerwaarde betekenen. FARO en het agentschap kunnen hierin een rol spelen, in samenwerking met het cultureel-erfgoedveld.
- ⇒ Voor individuele organisaties is het vaak moeilijk de weg te vinden in het kluwen van internationale mogelijkheden tot samenwerking en ondersteuning. De Adviescommissie sluit zich dan ook aan bij het pleidooi van SARC en SARiV in hun advies 'Grenzen doorbreken' van mei 2014 voor een geïntegreerd en integraal beleid dat de culturele belangen van de Vlaamse Gemeenschap optimaal behartigt. Ook bij de overige punten van dit advies sluit de Adviescommissie zich aan.
- ⇒ Daarnaast kan de academische wereld een rol spelen in de internationalisering van het cultureel-erfgoedveld.

8.8 Duurzaamheid

Beschrijving:

Duurzaamheid is in het Cultureel-erfgoeddecreet van juli 2012 een criterium bij alle types werkingssubsidies, in een gezamenlijk criterium met culturele en maatschappelijke diversiteit. Het decreet zelf bepaalt duurzaamheid niet verder, de Memorie van Toelichting geeft wel volgende toelichting:

“Duurzaamheid houdt niet alleen in het cultureel erfgoed een plaats geven en in stand houden maar ook zorgen voor blijvende toegankelijkheid. Digitalisering speelt hierbij een belangrijke rol. Een duurzaam cultureel-erfgoedbeleid betekent in de eerste plaats een geïntegreerde en integrale, toekomstgerichte visie ontwikkelen. Daarnaast impliceert duurzaamheid ook dat organisaties in de werking aandacht hebben voor het milieu en de omgeving.”

Analyse:

Duurzaamheid is een begrip dat vele ladingen dekt en vele facetten heeft:

- goede zorg voor de collectie;
- blijvende toegankelijkheid van de collectie;
- digitale preservatie van de collectie;
- een acquisitie – en afstotingsbeleid;
- expertisedeling;

- het beperken van de ecologische voetafdruk;
- ...

Uiteraard is er een verband tussen 'duurzaamheid' en 'culturele en maatschappelijke diversiteit', maar op zich zijn dit twee verschillende zaken. Het gezamenlijk beoordelen in één criterium is niet bevorderlijk voor de helderheid van de adviezen.

Aanbevelingen:

- ⇒ De manier waarop duurzaamheid beoordeeld wordt als decretaal criterium moet verder op punt gesteld worden. Hierbij moet vooral geconcentreerd worden op de facetten van duurzaamheid die nog niet bij andere criteria beoordeeld worden.
- ⇒ De beoordeling van 'duurzaamheid' en 'culturele en maatschappelijke diversiteit' zou decretaal duidelijker gescheiden moeten zijn. Dit veronderstelt niet noodzakelijk afzonderlijke criteria. Dit kan ook door beide punten op te nemen in een breder overkoepelend criterium met verschillende onderdelen, bv. rond maatschappelijk verantwoordelijkheid.

8.9 Culturele en maatschappelijke diversiteit

Beschrijving:

In het Cultureel-erfgoeddecreet van 2012 is de aandacht voor interculturaliteit, voornamelijk gericht op etnisch-culturele minderheden, geherformuleerd als aandacht voor culturele en maatschappelijke diversiteit. Zoals vermeld in het voorgaande punt, is culturele en maatschappelijke diversiteit daarbij opgenomen in een gezamenlijk criterium met duurzaamheid.

De Memorie van Toelichting vermeldt als voorbeelden van 'culturele en maatschappelijke diversiteit' niet enkel de etnisch-culturele minderheden, maar ook personen die in armoede leven en personen met een functiebeperking.

Analyse:

Op zich is de verbreding naar culturele en maatschappelijke diversiteit positief, maar interculturaliteit mag als onderdeel hiervan zeker niet uit het zicht raken.

De voorbije jaren was er veel projectmatige aandacht voor deze thematiek, maar het blijkt veel moeilijker dit in de structurele werking in te bedden. Het inzetten op samenwerken met belendende sectoren en deelname aan verbredende initiatieven kan een belangrijke bijdrage zijn voor het bereiken van nieuwe doelgroepen.

In de cultureel-erfgoedsector blijft er te weinig kennis over de valkuilen en drempels voor participatie, al is hier de voorbije jaren veel onderzoek naar gebeurd. Er moet ook nog meer geïnvesteerd worden in publieksonderzoek en doelgroepenbeleid.

Voor het bereiken van deze doelstelling wordt vaak ook gekeken naar het bestuur en het personeelsbeleid. Diversiteit hierin blijft zeker een uitdaging, maar het betreft wel een heel verschillend onderwerp dan diversiteit in de werking en het publieksbereik.

Aanbevelingen:

- ⇒ De sector heeft behoefte aan meer praktische kennisuitwisseling en gebruiksvriendelijke handvatten om de diversiteit te verhogen.
- ⇒ De diversiteit in het bestuur en bij het personeel zijn belangrijke aspecten van diversiteit, maar zijn erg verschillend van diversiteit in de programmatie en in het publieksbereik. Deze punten zouden daarom beter beoordeeld worden bij de zakelijke aspecten van de werking. Het criterium met betrekking tot culturele en maatschappelijke diversiteit zou enkel betrekking

moeten hebben op de output (cultureel-erfgoedwerking, programmatie, publieksbereik, verhogen toegankelijkheid ...).

- ⇒ De beoordeling van dit criterium mag niet herleid worden tot het voldoen aan puur kwantitatieve indicatoren. Dit kan immers op vele manieren ingevuld worden, de adequaatheid hiervan moet zeker inhoudelijk beoordeeld worden.
- ⇒ Zoals reeds opgemerkt in het vorige punt zouden de beoordeling van 'culturele en maatschappelijke diversiteit' en 'duurzaamheid' decretaal duidelijker van elkaar gescheiden moeten worden.

Tot slot

De voornaamste aandachtspunten zijn opgenomen in de samenvatting aan het begin van de tekst.

De Adviescommissie wil tot slot enkel wijzen op het belang van een krachtdadig beleid en voldoende financiële ondersteuning.

De cultureel-erfgoedsector is een dynamische sector, bereid tot kritische zelfreflectie. De Vlaamse overheid speelde de voorbije vijftien jaar een belangrijke rol bij de vormgeving van die sector. De onderfinanciering en uitholling van de werking is evenwel niet houdbaar.

De Adviescommissie én de sector rekenen op een krachtig signaal dat de huidige evolutie gestopt zal worden en op een herstel en versterking van de ondersteuning vanuit Vlaanderen. Wanneer dit niet tijdig gebeurt, zullen de verwezenlijkingen uit de voorbije vijftien jaar geleidelijk verloren gaan.

Om dit te voorkomen moet niet alleen de financiering versterkt worden. Een van de grote krachten van het Vlaamse cultureel-erfgoedveld is de vernetwerkte structuur, met veel nadruk op ondersteuning, netwerking en kennisdeling. Bij institutionele hervormingen moet de essentie hiervan gegarandeerd worden.